ئایا ئێمە پێویستمان بە فەیلەسوفە؟.. بەشی سێهەمی ئایا ئێمە فەیلەسوفمان هەیە؟.. ئازاد حەمە

پێویستی بە فەیلەسوفە پێویستییەکی مرۆیی و شارستانییە

بە کورتی و پوختی هەر لەم سەرەتایەوە ئەوە وەڕووی خوێنەرانی ئەم باسە دەخەین، کە زۆرێک هەندێک جار دەپرسن: دەستکەوتە فەلسەفییەکانی بیرمەندە گەورەکانی ڕۆژئاوا گەیاندمانییە کوێ، تا ئێمە قسە لەسەر بوون و نەبوونی فەلسەفە لەناو کورد دا بکەین؟ بێگومان ئەوە بەرهەمە فەلسەفییەکانی بیرمەندە گەورەکانی ڕۆژئاوا بوو، کە تا ئەندازەیەکی گەورە، مرۆقایەتییان بەرەو شوێنێک برد لە خۆی و دەورووبەری تێبگات. ئەوە فەلسەفەی ئەو بیرمەندانە بوو، وایان لە مرۆقی سەردەمە جیاکان کرد لە ژیان دوورنەکەونەوە و خۆشەویستییان بە بوونی مرۆیی خۆیان هەبێت و سوودیش لە گۆڕینی بوونی کۆمەڵایەتیی خۆیان وەربگرن. هەر ئەوانیش بوون لە سەرەتای فەلسەفەوە کاریان بۆ ئەوە کرد، ئیشی فەلسەفە کۆڵینەوە بێت لە ڕاستی یان ناڕاستی دیاردەکان.

جەختدەکەینەوە فەلسەفە کردەیەکی هزرییە؛ فەلسەفە بۆ هەر فەیلەسوفێک بەجۆرێک دەخرێتە ژێرپرسیارەوە و گەر تەماشای مێژووی فەلسەفەش بکەین دەبینین هەر فەیلەسوفە و بەشێوەیەک تەماشای گرنگیی فەلسەفەی کردووە و لەو ڕوانگەیەوە پرسیاری سەبارەت بەم چالاکییە هزرییە لادروستبووە.

هەندێک لە فەیلەسوفان لەمیانەی بەها ڕەوشتییەکانەوە دەچنە ناو پرسە فەلسەفییەکانەوە، هەندێکی تر لەمیانەی بوونی مرۆیی مرۆڤەوە و زۆرێکی تریش بەهۆی جەختکردن لەسەر پرسیارە مێتافیزیکییەکانەوە. بەهۆی ئەوەی، کە فەلسەفە هەڵوەستەلەسەر بوون و ئەو ژینگەیە دەکات، کە بوونەوەرەکان تێیدا دەژین، ئێمە وادەکات زەنی فەلسەفە لەگەڵ کاتدا بەرین و بەرینتر بێت و بەسەر دەزی ڕوناکبیریی کۆمەڵگەیشەوە مەحەکی دادوەریی بێت؛ ئاماژەیش بێت لەسەر توانای بیرکردنەوە و ئاستی تێهزرین لەو کۆمەڵگەیە.

کەواتە مافی خۆمانە، ئێمەی کورد بپرسین: ئایا ئێمە فەیلەسوفمان هەیە؟ یان لە فۆرمێکی تری زمانەوانییدا دەکرێت ئەوە بوترێت: ئایا

ئێمە پێویستمان بە فەیلەسوفە؟ ئەم پرسیارە بە ئەمە سەرنجڕاکێشییەکەی لەوەدایە، کە ئایا هەڵگری تێگەیشتنیشە لە دژی قەیرانەوی هزرییمان.
بە ئەوەی وەڵامی پرسیاری ناوبراو بدەینەوە پێویستمان بەوەیە، کە بزانین بابەتەکانی فەلسەفە چیین؟ خودی فەلسەفە چییە و چیش نییە؟ ئەم جۆرە پرسیارانە بەدوای دەرێچەی تردا وەڕماندەکەن تا تەمانگەیەنن، کە بۆچی پێویستمان بە فەلسەفەیە. لێرەدا ئاماژە بە بەشێک لەو دەرێچانە دەکەین: ئێمە بەشێکین لەو فەلسەفەیەی پێیدەڵێن فەلسەفەی ئیسلامیی؟ شتێک هەیە بەناوی فەلسەفەی کوردییەوە؟ هزری فەلسەفیی هزرێکی دیالۆگییە یان هەڕەمەکیی؟ کێن ئەوانەی لەناو ئێمەدا لە بواری فەلسەفەیەکی پوختدا کاردەکەن؟کێ کتێبی فەلسەفیی دەنووسێت و کێ ئەو کتێبانە دەخوێنێتەوە؟ ئەی بڕوانامە لە فەلسەفە فەیلەسوفبوون دروستدەکات؟ بە دەقە فەلسەفییە وەرگێڕاوەکان ناتوانن فەیلەسوف بەرهەمبهێنن؟
لەم بەشە و بەشی دواتردا وەڵامی ئەم پرسیارانە و پرسیاریدیش ددەینەوە.

ئێمە بەشێکین لەو فەلسەفەیەی پێیدەڵێن فەلسەفەی ئیسلامیی؟

پرسیاری ئێمەی کورد بەشێکین لەو فەلسەفەیەی پێیدەڵێن فەلسەفەی ئیسلامیی؟ پرسیارێکی لاوەکی نییە و هەردەم ڕووبەڕووی ئەوانەش دەبێتەوە، کە بەدوای مێژووی فەلسەفەی ئێمەوە وێڵن. مێژووی فەلسەفەی ئێمە بە ئاسانی نانوسرێتەوە و تەنانەت باوەڕیش بەو شیکارییانە ناکەین، کە هەموو کەس فەیلەسوفە یان شتیک فەیلەسوفبوونی تێدایە. ئەمە لەکاتێکدا وایە، کە فەلسەفە ڕوناکبیرییەکی گشتی بێت. واتە زانیاری کۆکردنەوە بێت لە سەرچاوەی جۆراوجۆرەوە و سەبارەت بە بابەتی جیاواز. بەڵام فەلسەفە زانیاریی گشتی و سەرپێی نییە. فەلسەفە بەئەوەی فەلسەفە بێت دەبێت زانیاری گشتی تێپەڕێنێت و سەروی تێگەیشتنی باو و پەرت و لاوەکی بێت.
ئەو نەتەوانەی گرێدراوی ئیسلامن پێیانوایە سەردەمی زێڕینی خۆیانیان هەیە. لەوەندەرە بەدوای فەلسەفەیەکدا وێڵن، کە پێیدەڵێن فەلسەفەی ئیسلامیی و بە ئەو مەبەستەش پۆلێک ناوی ڕوناکبیرانی خۆیانمان بەردەستدەخەن، کە سەر بەو فەلسەفە ئیسلامییەن. ئەی ئێمە؟ ، ئێمە کە وەک ئەوانیتر لەژێر ڕکێفی ئیسلامدا بووینە خاوەنی سەردەمی زێڕینی خۆمانین؟ گەر بەڵێ، کەوابێت پرسیارێک لەو بارەوە خۆی زەقدەکاتەوە، کە بەم جۆرەیە: کوان ئەو پۆلە ڕووناکبیرە کوردەی، کە کاریان لەسەر/لەناو فەلسەفەی ئیسلامدا کردووە؟ پێناچێت

دەرکەوتنی ئیسلام لەم ڕووەوە بە ئەمە گرنگیی هەبووبێت و ماناداریش بووبێت بە هاتنەکایەوەی بیرمەندگەلێکی وەک ئیبن روشد، فارابی، ئیبن سینا.

مەبەستی ئەمە لەوەی وترا ئەوە بوو، کە ئایا میراتی هزری ئیسلامیمان دەکرێت وەک فەلسەفە تەماشابکرێت؟ گەر ئەو میراتە وەک فەلسەفە تەماشاکرا، ئەی دەشێت ئەوانەی لەناو ئەو میراتە کاریانکردووە وەک فەیلەسوف ببینرێن؟ کەواتە گەر کاراکتەرە ئایینی یان نەتەوەییەکانمان (شێخ سەعیدی پیران، قازی محەمەد، و بەرەو مەسعود محەمەد و مەلا عەبدولکەریمی مودەریس و….تادەگاتە پیرەمێرد و قانیع و نالی و خانی و مەحویش) بە فەیلەسوف تەماشابکرێن دەکرێت بڵێین فەیلەسوفمان هەیە؟ نەخێر، و پێمانوانییە ئەوانە فەیلەسوفبن؛ دواتریش لە زۆر دیدی دییەوە دێینەوەسەر ئەم لایەنە.

هەکاری ئەو نەخێرەی لای سەرەوەمان بەم پرسیارەوە گرێدەدەینەوە: شیاوە ئەوەی ڕوناکبیرە دیندارەکانمان، شاعیرە سۆفییەکانمان، سیاسییە ئایینییە نەتەوەییەکانمان کاریان لەسەر کردووە بە فەلسەفە (فەلسەفەیەکی ئایینداریی) ناویبنێین؟ باشە هیچ بەڵگەیەکی مەتەدیی لەئارادایە، کە پێمانبڵێت: بەڵێ لەسەر دەستی ئەوان؛ ئایین و فەلسەفە، شیعر و فەلسەفە، سیاسەت و فەلسەفە، لەوەدا پێکەوە کاریان کردووە؟ بێیشە وادەڵێین، چونکە بەشێکی زۆر لە دیندارەکانی ئەمە نەفرەتیان لە فەلسەفەکردووە و بە تێکەدەری باوەڕداریی ئایینیشیان زانیووە و تەنانەت زۆرێکیش لە دیندارانی کورد ئەوەی پێیدەڵێن فەلسەفە، و بەتایبەت فەلسەفەی ڕۆژئاوایی، ڕەتیانکردووەتەوە.

بە زۆرتر ڕوونکردنەوەی ئەوەی وترا هەر لێرەدا دەپرسین: فەلسەفە لەگەڵ باوەڕی ئایینیدا کۆکە؟ باوەڕدارە ئایینییەکان چۆن مامەڵە لەگەڵ شتێکدا دەکەن بنەماکەی عەقڵە نەک ئەفسانە و گێڕانەوە؟ لێرەدا دەشێت ئەوەش بپرسرێت، کە ئاساییە بە ئەوانەی سەرقاڵی فەلسەفەن، کە ئەوەش بوارێکی عەقڵییە، ئەوانە بە فەیلەسوف بزانن، کە ئیمانداریان بەرەو فەلسەفە بردوونی؟

ئەو دوو پرسیارەی لای سەرەوە ئەوەمان پێدەڵێن ئەو ناوانەی پێشتر گەکران ناتوانین وەک فەیلەسوف تەماشایانبکەین. مەبەست کارەکانیان ناچنە خانەی فەلسەفەوە، ئەمەش بەزۆری لەبەرئەوەی ئەوانە نە سیستەمێکی هزرییان دروستکردووە و نەش کاریان لەناو سیستەمێکی پوختی فەلسەفیدا کردووە. سەرباری ئەوە، ئەوەش دەڵێین، کە شوێنکەوتووانی ئیسلام لە دەقەری ئەمە لە دەرئەنجامی ڕوانگە ئایینییەکانیانەوە ڕوانگەی فەلسەفییان بەرهەمهێناوە. ئەم لایەنەش دواتر دێینەوەسەری.

لە پەیوەندی بەوەی لایسەرەوە وروژا ئەوەش دەپرسین، کە هزری ئیسلامیی ئەمە بەچی هزرەکی فەلسەفیی قووەی بەدوای خۆیدا نەهێناوە؟ یان بە دامەزراندنی فەلسەفەیەکی ئیسلامیی لەناو ڕوناکبیرانی ئیسلامیی ئەمەدا ئامانج نەبووە؟
بە وەڵامدانەوەی ئەو دوو پرسیارە لەوەوە دەستپێدەکەین، کە لە جیهانی عەرەبیدا ڕوناکبیرییەکی فەلسەفیی ئیسلامیی بوونی هەبووە. هەر لەڕێگای ئەو ڕوناکبیرییە فەلسەفییە ئیسلامییەشەوە نەک هەر ئەمان لە پەیوەندیدا بوونە بە جیهانی ڕۆژئاواوە، بگرە خودی ڕۆژئاواش لەڕێگای فارابی و ئیبن روشد و ئیبن سیناوە لە پەیوەندیدا بوونە بە ڕوناکبیرییە فەلسەفییە ئیسلامییەکەی جیهانی عەرەبی ئیسلامییەوە.
هەر سەبارەت بەوەی لای سەرەوە وترا، دوبارە دەپرسینەوە، ئایا ئەمە خاوەنی ڕوناکبیرییەکی فەلسەفیی ئیسلامیین؟ پێناچێت ئەوە بین. هیچ نەبێت لەوبارەوە بەهیچ جۆرێک لە ئاستی جیهانی عەرەبیدا نیین. گەر هەندێک لە خوێنەرانی ئەم بابەتە پێیانوابێت ئەمە خاوەنی ڕوناکبیرییەکی فەلسەفیی ئیسلامیی بووینە، کەواتە ئەمەش تایبەت بەم لایەنە دەپرسین: رابەرانی ئەو ڕوناکبیرییە کێن و کاریگەرییان چییە لەسەر دروستکردنی پەیوەندی ئەمە بە جیهانی عەرەبی و ڕۆژئاواییەکانەوە؟ شێخ شەهابەدینی سورەبەردی، شەمسەدینی شارەزووری کە رابەرانی فەلسەفەیەکی ئیشراقیین، مەلا عەبدولکەریمی مودەریس، حاجی قادری کۆیی، مەلا کەرە، مەسعود محەمەد، خانی و ئەوانیتر چ پردەکی هزرییان لەنێوان ئەمە و هزرە ڤانانی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا دروسکردووە؟ لەسەر دەستی ئەو زاتانە لە کوێی فەلسەفەی یۆنانەوە دەستمانپێکردووە و چیمان لەم فەلسەفەیە، بە خۆمان و بە کولتوورەکانی تر، دروستکردووە؟
لێرەدا بائەوەش بوترێت، کە ئەمە بەشێک نیین لە فەلسەفەی ئیسلامیی، کە فەلسەفەیەکی عەرەبییە، بە هەردوو ئاقارە کۆن و نوێکەیەوە، هاوکات بەشێکیش نیین لە فەلسەفەیەکی ڕۆژئاوایی، کە مێژووە تازەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی شانزە، ڕێنێسانس، تادەگاتە دوا بزاق و تەوژمە فەلسەفییەکانی سەدەی نۆزدە و بیستی ڕۆژئاوا (ئایدیالیزم، راسیۆنالیزم، بوونخوازی، پۆزەتقیستی، بوونگەرایی و پاش بونگەرایی و پاشتازەگەریی و......). گەر بەشێکین لەیان، کوان بەشداری ئەمە؟ لە کوێ و کەی بە پێلێک تەوژم و بزاقی فەلسەفییەوە هاتوینەتە ناو فەلسەفەی ئیسلامیی و ئەوەش، کە پێدەوترێت، فەلسەفەی ڕۆژئاوایی؟؟

هزری فەلسەفیی هزرەکی دیالێگییە نەک هەڕەمەکیی

فەلسەفەکردن بە کەسێکی وەک دیکارت لە گشت شارستانیەتێکدا پێوانەیە بۆ شارستانیبوون. روونتر بدوێین، بەباوبوونەوەی فەلسەفە لەناو کۆمەڵگە و نەتەوەکان (شارستانییەکان) دا بە دیکارتDescartes ی گەورە بیرمەندی فەلسەفەی خودگەرایی واتادار بووە؛ بەباوبوونەوەی فەلسەفە یارمەتیماندەدات، تا خۆمان لە دڕندە و کێوییەکان جیابکەینەوە." خوا ئەو وڵاتانە بەختەوەردەکات، بەقەولی دیکارت، کە دەیانکات بەخاوەنی فەیلەسوفی ڕاستەقینە". ئەم تێگەیشتنە دیکارتییە بەرەو ئەوەمان دەبات، کە بڵێین: فەلسەفەکردن مرۆییبوونمان دەپارێزێت و هەمیشە پێش ئەوەمان بیردەخاتەوە، کە مرۆییبوونمان بەرپرسیارێتییەکی سروشتییە.
فەلسەفە بەدواداچوونە. ئەو کەسەش ئەمە دەکات فەیلەسوفە. لەو بەدواداچوونەدا فەلسەفە تێگەیشتنێک دەدۆزێتەوە. ئەو تێگەیشتنە لەخۆڕا دروستنابێت. هاوکات فەلسەفە وادەکات بە ئاوەز و لۆژیک پاساو بۆ شتەکانی ناو ژیانمان بهێنینەوە. ئەم جۆرە وتنە بەرەو ئەوەشمان دەبات، کە فەلسەفە دەرگادەکاتەوە لە تێگەیشتنمان لە جیهان، لە خۆمان. فەلسەفە نەبێت متمانە بوونی نامێنێت. واتە متمانە بەوەی دەیڵێین لەسەر خۆمان و بوونمان. گومانیناوێت، فەلسەفە لەڕێگای دیالۆگ و گومانەوە متمانە دروستدەکات. ئەو متمانەیەی بەم جۆرە دروستدەبێت تۆکمە و جێگای باوەڕە.
لێرەوە دەگەینە ئەو دەرهاویشتەیەی، کە فەلسەفە لەهەر شوێنێک بێت بوونی فەیلەسوف پشتڕاستدەکاتەوە. ئەوەی فەلسەفە بەرهەمیدەهێنێت فەیلەسوفە، بوونی ئەم جۆرە مرۆڤانە ئەوە دەگەیەنێت، کە شارستانییەک فەیلەسوفی تیابوو واتە ئەو شارستانییە مەرجە شارستانییەکانی خۆی تەواوکردووە، هەروەها بوونی فەیلەسوف لەو حاڵەتەدا واتە بوونی مرۆڤگەلێکی جیا، بوونی مرۆڤێک، کە پیشەی بیرکردنەوەیە.
دواوتنیش لەوبارەوە، ئەوەیە، کە پرسیاری چیەتیی فەلسەفە لە ناوەندی فەلسەفییدا خۆی پێویست دەردەخات و لەنێو ناپسپۆڕانیشدا لە فەلسەفە، بەداخەوە، تێگەیشتنێکی فرە ئاستە دروستناکات و قووڵایی فەلسەفەش پیشاننادات. ئەوەیش، کە لە سەردەمی ئەفلاتونPlatoەوە زۆرینەی فەیلەسوفەکان بەدەستییەوە گیرۆدەن، ئەو گاڵتەکردنەیە بە فەلسەفە دەکرێت، کە فەلسەفە شتێکی بێ سوود و زێدەڕۆ ئامێزە و فەیلەسوفیش زۆربڵێ و چەنەبازە. جارجارەیش فەیلەسوف، وەك کەسێکی بێئاگا لە جیهانی دەرەوە و داخراو دەبینرێت، بەو کەسەیش دەشوبهێنرێت، کە لە ژوورێکی تەنهادا دانیشتووە و بەخۆی بیردەکاتەوە. نەخێر، وانییە. فەلسەفە دژی بێهودەیی و بێ باکییە. فەیلەسوف ئەو کەسەیە، کە بەدوای هۆکاری

بوونی شتەکان، مانای شت، دەگۆڕێت و ئامانجیشی گەیشتنە بە بنەچەی شتەکان. کەواتە هزریی فەلسەفیی، کە هزری فەیلەسوفە، هزرێکی دیالەگییە نەک هەڕەمەکیی.

گشت ئەوەی لای سەرەوە وترا ئەم پرسیارەی لای خوارەوەی لێپێکهات:

شتێک هەیە بەناوی فەلسەفەی کوردییەوە؟

لای سەرەوە کورت و پوخت ئەوەمان خستەڕوو، کە فەلسەفە هزرێکی دیالەگییە نەک هەڕەمەکیی و پاشخانەکی مێژوویشی هەیە؛ بۆیە لێرەدا بەباشی دەزانین، کە بپرسین فەلسەفە لە ناو ئێمەدا چ بەسەرهاتێکی هەیە؟ چ مێژوویەک لە پشتیەوە یە؟ باشە ئەم مێژووە لەگەڵ مێژووە جیهانییەکەی فەلسەفە یەکماندەخاتەوە؟ واتە ئێمە بەشێکین لە مێژووی فەلسەفەی ڕۆژئاوا و دەرەوەی ڕۆژئاوا؟ ئەم پرسیارانە دەمانخەنە ناو گەرووی پەلێک پرسیاری ترەوە، لەوانە: مێژوویەکمان لە هزر هەیە؟ ڕێبازە هزرییەکانمان لە چی پێکدێنن؟ بەرهەمهێنەرانی ئەم ڕێبازانە، یان ئەم مێژووە، کێن؟

بە وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی لای سەرەوە، ئەوە دەڵێین، کە نووسین بەگشتی جیایە لە نووسینی فەلسەفیی. هەموو دەنووسن بەس خۆ هەموو فەلسەفییانە نانووسن. نووسینی فەلسەفیی هێزێکی هزریی، عەقڵیی، دەیجووڵێنێت. نووسینی تر دەکرێت هەستێک، سۆزێک هەکاربەت بە نووسینەکەی. نووسینە فەلسەفییەکان دەکرێت عەقڵانی بن و دەشکرێت لاهوتی (تەلۆژی) بن. هەر یەکەش لەمانە ئاڕاستە و بیریاری خۆی هەیە. ڕوون نییە ئێمە سەر بە کام ئاڕاستەین و کوان بیریارانی ئەو ئاڕاستەیەمان. گەر فەلسەفەیەکمان هەیە خۆ دەبێت ئاڕاستەگەلێکمان لەناو ئەو فەلسەفەیەدا هەبێت (ئەریستۆیی یان ئەفلاتونی، ستۆیستی / هەیوانی/ یان ئەپیکۆریی، دەکارتی یان سپێنوزایی، کانتی یان ڕۆسۆیی، و ...هتد).

فەلسەفەکاری بەجۆرێکیتر خستەڕووی بیرۆکەیە. ئەو نووسینانەی لەناو ئێمە بەناوی فەلسەفەوە نووسراون هیچ بیرۆکەیەکیان بەرهەمهێناوە؟ گەر بەڵێ بەرهەمیانهێناوە، کوا لە چ بوارێکدا؟ چونکە فەلسەفە لە چەند بوارێک پێکدێت: ڕەوشت، پەروەردە، زانست، هونەر و...... . وێڕای ئەوە، کە فەلسەفە نەبوو فەیلەسوفیش بوونی نییە. ئەو دوانە، فەلسەفە و فەیلەسوف، واتە بوونی سیستەمێکی هزریی.

فەلسەفەی کوردی، شتێک بەم ناوەوە نییە. گەر فەلسەفەیەکی کوردی هەبێت دەبێت فەیلەسوفەکانیش هەبن. گەر بنەماکانی ئەو فەلسەفە کوردییە شیعر و ئەدەب بێت جا زۆربەی میللەتان ئەوەیان زۆر بەزیادەوە هەبووە و نەشهاتوون ئەدەب و شیعرەکەیان وەک سەرمایەیەکی

فەلسەفیی نیشاندەن. دەکرێت بوترێت، کە بەچوونی فەلسەفیی کوردیی هەیە، جا ئەوە سەرچاوەکەی جۆرە شیعر و ئەدەبێکی سەفیانە بێت یان میراتێکی ئاینییانەی سەفیانە، بەڵام گشت ئەوانە قوتابخانە و شەپۆلی فەلسەفییان نەخستووەتەوە وەک ئەوەی نەتەوەکانیتر هەیانە(فەلسەفەی ئیتاڵی و بزاڤە کلاسیک و مۆدێرنەکانی، فەلسەفەی ئەڵمانی و تەوژم و شەپۆلە فەلسەفییە کۆن و نوێکانی و......).

چۆن بێینە ناو فەلسەفەی ئیشراقەوە و بەشی خۆمانی لێبقرتێنین؟ شێخ شەهابەدینی سوورەبەردی، شەمسەدینی شارەزووری، کە رابەرانی فەلسەفەیەکی ئیشراقیین، هاوکارمان دەبن لە قرتاندنی ئەم بەشە؟ ئەوەش کە لەناو ئیشراقییەکاندا وتراوە سەبارەت بە زانایانی سەردەمی ئیسلام و خودی فەلسەفەی یۆنانی، کە ئەمەیان سەرچاوەی فەلسەفە ئیسلامییەکەی جیهانی عەرەبییە، پێویستی بە دوبارەخوێندنەوە و توێژینەوەی وردە، تالەوە دڵنیابین میراتی فەلسەفیی ئەمە چ جۆرێکە لە میراتی هزریی.

کاتێک دەڵێین شتێک نییە بەناوی فەلسەفەیەکی کوردییەوە ئەمە بەشێک لە خوێنەرانی ئەم بابەتە توڕە دەکات. دیارە توڕەبوونیش دەچێتە خانەی سۆز و هەڵچوونەوە و دەرئەنجامی لۆژیکیی ناداتبەدەستەوە. توڕەبوونی کەسێک یان کەسانێک ناکرێت بکرێت بە پێوانە بۆ بوونی فەلسەفە. بوون و نەبوونی فەلسەفە دیاردەیەکیی شیکاریی و ڕاڤەکارییە و دوورە لە هەست و سۆزی کەسییەوە، جا ئەوە تاکیی بێت یان نەتەوەیی.

کاتێک قسە لە فەلسەفەهەبوون؛ بوونی فەلسەفە و گەشەی هزریی فەلسەفیی دەکەین، ئەمە هەروەک پێشتریش وتمان داوای پێناسەی فەلسەفەمان لێدەکات، شانبەشانی ئەوە دەزی وتنەوەی فەلسەفە و مامۆستاکانی فەلسەفە و خوێندکارەکانی ئەم مامۆستایانەش جێیباسن. هەر تایبەت بەم لایەنە ئەو کێشە سیاسی و ئاینییەیەش جێیباسە، کە لە شاردا زاڵە، کە هەر ئەوەشە نێوەندە ئەکادێمییەکان دەباتەوە.

ڕەنگە فەلسەفە بە زۆرێک لە دژوارتین ئەو بابەتانە هەژمارکرێت، کە لەناو بابەتە ڕۆژانەییەکان گوێیانلێدەبێت. مەبەست، حەز لە فەلسەفە دەمێک وەختە لەناو ئەمە خۆی لەناو لەپێی تاریکییدا گیرکردووە، لەم ڕووەشەوە مێژوومان هەیە. تاساڵانێکیش بەقەدرزانیی بە فەلسەفەدەکرا؛ ترسێک هەبوو لە فەلسەفە و وەک شتێکی بێئیمانانە و دژەدینیش دەبینرا. لە دوو لاوە غەدر لە فەلسەفە دەکرا؛ غەدرێک لە دامەزراوەی ئایینییەوە سەرچاوەیدەگرت و غەدرێکیتریش لە دەسەڵاتە سیاسییەکەوە، کە ترسی لە کردەی هۆشیاریی تاک هەبوو.

گەر تەماشای بەلانی کەمەوە سەدساڵەی ڕابردوو بکەین دەتوانین درک بە بوونی سەرەتایەک بە بیرکردنەوەی فەلسەفیی بکەین؟ ڕەنگە ئەو

سەدساڵێک کەم بێت بۆ ئەوەی بەشداری خۆمان لە مێژووی فەلسەفەی جیهانی دیاریکەین، ئەگەرچی لەماوەی ئەو سەد ساڵەدا بزووتنەوەی ئەدەبی و سیاسی جۆراجۆر بەدیدەکەین؛ لە ئەفسوس ئەو بزووتنەوانە و بەرهەمەکانیشیان ناتوانن پێمانبڵێن ئێمە خاوەنی بیرکردنەوەیەکی فەلسەفیی سیستەماتیکین. بزووتنەوەکان لەچاو ئەزموونی هزریی نەتەوەکانی تر پڕهزر نەبوونە و فرەئاقاریش دەرناکەون. پێدەچێت کێشە نەتەوەییەکەمان خەمە گەورەکەی ئەو بزووتنەوە سیاسیی و ئەدەبیانە بووبێت. ئەوەش وایکردووە خەمی نەتەوەیی سەرووی خەمی بیریاریی و هزرییمان بێت.

ئەو سەدەیەی باسیدەکەین، مەبەست گشت سەدەی بیست، کە پێشدەچێت لەڕووی بەرهەمی هزری سیاسیی و ئەدەبییەوە دەوڵەمەندترین سەدەی ئێمە بووبێت، خۆ هێشتا ئێمە ئەوە بە ئێمە ناڵێت، کە ئێمە فەیلەسوفمان هەیە. شاعیر، چیرۆکنوس و پەخشانووسی سیاسیی و ئەدەبییمان هەبووە بەس فەیلەسوف بە مانا ڕۆژئاواییەکەی نەخێر نییمانە/نەمانبووە. لەو دەمەدا شتێک بەناوی فەلسەفەی ئیسلامیی عەرەبیی لەناومان دا زاڵبووە، بەڵام ئایا توانیویەتی لەناو ڕوناکبیرانی ئیسلامیی و ئیسلامی سیاسیی ئێمە ڕێچکە بخاتەوە؟

ماوەتی...................................

نیانـــــدرتاڵەکەی دوێنێ و نیانـــدرتاڵەکانی ئەمڕۆ !..

سەدیق سەعید ڕواندزی

لەو ماوانەی ڕابردوودا، پرسی کەللەسەرەکەی ئەشکەوتی شانەدەر و مرۆڤی نیاندرتاڵ، لە هەرێمی کوردستاندا، بووە باس و بابەتێکی گەرمی نێو میدیایا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان. بێگومان نکۆڵی لە مێژووی شوێنەوار و پاشماوە دێرینەکان و ئاسەواری مرۆڤە سەرەتاییەکان، لە ژیانی فەرهەنگی و مێژووی نەتەوەکانی دنیا ناکرێت، بەڵام دەبێ ئەو ڕاستییە بزانین کە چەقبەستن لە ڕابردوودا، بە پیرۆزکردن و شینگێڕان بۆی، نامان گەیەنێتە

پێشکەوتن و داهێنان. با لەمەدا نموونەیەکی بەرجەستە و دیار بهێنینەوە، هەرچی فەلسەفە و فەیلەسوفی دنیا هەیە، هەرچی ڕێبازی ئەدەبی و هونەری هەیە، لە گریکەکانەوە سەریهەڵداوە واتا یۆنانی ئێستا، بەڵام یۆنانی ئێستا وەك گریکی دوێنێیە؟ یۆنانی ئێستا چەند فەیلەسوف، ڕۆماننووس، ئەدیبی ناوداری جیهانی هەیە؟ چەند پێشکەوتوو، ژیارییە، بەراورد بە بەریتانیا و وڵاتانی ئەسکەندنافی؟ میسرییەکان، لە سەردەمی فیرعەوندا ئەهرامەکانیان دروستکرد، بەڵام ئێستا گەلێکن لە برسان دەمرن و بە نانێك شێت دەبن. لە بەرانبەر ئەمانەدا، ژاپۆن لە جەنگی جیهانی دووەم وێران بوو، بەڵام ئێستا ژاپۆن چییەو چۆنە؟ ئەڵمانیا وێران بوو، بەڵام ئێستا ئەڵمانیا چۆنە؟ مەگەر سەدان هەزار کورد بەخەونی گەیشتن بە ئەڵکانیا کۆچ ناکەن؟ پەندێکی کوردی هەیە دەڵێت: _(نان ئەوە نانە ئەمڕۆ لە خوانە) بۆیە کەللە سەری نیاندرتالیش دوێنێ بووە، بووە ڕابردوو، ئەوە گرنگە مرۆڤەکانی ئێستاو سەردەمی مۆدێرنە و پۆست مۆدێرنە، وەك نیاندرتاڵی دوێنێ لە بیرکردنەوە و ڕوانین و تێگەیشتن و ڕەفتارکردن نەبن،. ئێستا حکومەت و وەزارەتی دارایی، بەردەوام لە ڕێی میدیاکانەوە فەرمانبەران فێری چۆنیەتی بەکارهێنانی کریت کارت و ئامێری ئای تی ئەمی ڕاکێشانی پارە دەکەن، مەگەر ئەمەش جۆرێکی دیکە نییە لە سەردەمێکی دیکەی نیاندرتاڵبوون؟ ئەم ڕێسایە کە سەد ساڵە لە وڵاتێکی وەکو ئێران، کە ئێمە بەردەوام بەدواکەوتوو ناوی دەبەین بەکار دێت. تەنانەت دەتوانی هەموو ئەو وڵاتە بگەڕێیت بێ ئەوەی پارەی کاشت پێ بێت و بچییە هەر جێگەیەك پێداویستییەکانت دابین بکەی، بەڵام ئەگەر ئەو ئامێرە مردووە نەبێت کە حکومەت بە هەزاران فەرمانبەر یەك دانەی لە شوێنێکی دوورە دەست داناوە،، ئێمە دەتوانین لە مارکێتێك کاڵایەك بکڕین؟ شەوێك لە مۆتێلێك بمێنینەوە؟ لە تیرمیناڵێك پسولەیەك ببڕین؟ من چی لە ئامێرێك بکەم، کە وەك پوورەی هەنگ هەزارەها فەرمانبەر لێی دائەوەرێن، ئەگەر پارەی تیا نەبێت، یان تەنها بتوانن لەو ئامێرە مردووە پارە ڕاکێشن؟ ئایا دەکرێ لە سەردەمی ئایتی و پێشکەوتنە زانستییەکانی سەردەم بژیت، بەڵام تازە هاووڵاتییەکانت فێری بەگەرخستنی ئامێرێك بکەیت، کە سەد ساڵە لە ئەوروپا کاری پێ دەکرێت؟ گەر سەرنج لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بەناو کەسایەتی سۆسیال میدیا و یۆتۆبەرەکان بدەین، مەگەر جیاوازییەکی ئەوتۆیان لەگەڵ نیاندرتاڵی دوێنێ هەیە؟ کەسانێك هێشتا بڕوایان بەسیحر وجادوو بێت، بڕوایان بەوە بێت مەلایەك دەتوانێت بە میزی حوشتر نەخۆشی چارسەر دەکات، هیچ جیاوازیەکیان لەگەڵ نیاندرتاڵ هەیە؟ کەسانێك بڕوایان بە جخە گورگ و قوزە

کۆمتیار، ئەنگوستیلەی سیحر و نوشتە هەبێت، مەگەر فرسەخێك لە نیاندرتاڵ دوورکەوتوونەتەوە؟ ئەمە با خەمی نیاندرتاڵەکانی ئەمڕۆ بخۆین، ئەو نیاندرتاڵەی هەفتاوپێنج هەزار ساڵ لەمەو بەر گوایا لە ئەشکەوتی شانەدەر ژیاوە، نە ژینگەیەکی پیس، نە فێڵ و دووڕوویی و تەڵەکەبازیی، نە ناپاکی و بێ بەهابوونی مرۆڤەکان، نە تەڵاق و شەڕ وخوێنی بینیوە، بۆیە با خەمی ئەوانە بخۆین کە هێشتا لە سەردەمی نیاندرتاڵ و وەك نیاندرتاڵیش دەژین نەك نیاندرتاڵەکەی دوێنێ ! با ڕێز و شکۆ بۆ کەللە سەری زیندووەکان دابنێین و شکۆیان نەشکێنین، نەك خەمی کەللە سەرەکی مردوومان بێت.

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان ژمارە (1392) ی ڕۆژی 11/6/2023 بڵاوکراوەتەوە.

پرۆسەی خۆ ئازادکردن و هەڵبژاردن لە شیعری (قوتوو)ی (نارین رۆستەم)ی شاعیردا.. عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

(قوتوو) وەك ناونیشانێکی شیعریی، ستراتیژییەتی مەدلوولەکان پێکدەهێنێ و دەبێتە دەروازەیەك بۆ چوونە نێو جیهانێکی سوریالی سەرنج راکێش و ئاماژە بۆکراو! بێگومان شاعیرە سووریالییەکان بەردەوام هەوڵی کەشفکردنی توانا بێکۆتاییەکان و چێژە نەبڕاوەکانیان دەدەن، ئەو چێژانەی ئاڵاون بە تۆڕی وسبەڵەکراوەکانی زمان و ئارەزووە کپکراوەکانیانەوە، کە بە هۆی دەسەڵاتی سیستمی کۆمەڵایەتی بنبەستووەوە بەدینەهاتوون. لەسەر ئەو بنەمایە دەشێ بڵێم پرۆسەی نووسین لای (نارین رۆستەم)ی شاعیر بنچینەی راستەقینەی خۆ ئازادکردن و هەڵبژاردن، خەون و خەیاڵ، گەمە، چێژ، عەفەوییەت، دەرچوون لە یاسا… دەنوێنێ. بۆیە لەو خوێندنەوەیەدا هەوڵمداوە جیهانی شیعری (قوتوو)ی (نارین رۆستەم) لە سەر بنەمای خەون و خەیاڵ، ئازادی و هەڵبژاردن وەك پێکهاتن و

شێوەگرتنێکی شیعریی پێشکەش بکەم، کە بە زمانێکی تایبەت و جیاواز داڕێژراوە، زمانێك کە ئارەزوو و پ□ن□رە کۆکراوەکانی شاعیر دەنووسێتەوە، بە تایبەتی ئەو ئارەزوو و خەونانەی کە لە ک□م□گایەکی سوننەتی و کۆنەخواز تێرکردنیان قوڕسە.
بەمجۆرە شیعری قوتوو لە زمانی باو دەبێتەوە و زمانێکی تایبەت بەخودی خۆی دادەهێنێ، بێگومان بەشێکی گەورەی گرنکی ئەو زمانە لەوەدایە، کە ئاسۆی چاوەڕوانییەکانی خوێنەری باو تێکدەشکێنێ، بەڵام بەشێکی دیکەی لەوەدایە، کە تاچەند دەتوانێ هێز ببەخشێ بە خوێنەری بەشداربووی تازە بۆ گەیشتن بە بنەما قووڵەکانی دەق، واتە خوێنەرێك بتوانێ بەدوای جوانییەکان و دژە واتاکان هەنگاو بنێت!.
بێگومان رۆڵی خوێنەری بە توانا و نوێخواز لە دۆزینەوەی جوانییەکان و دژە واتاکان و رۆنانی شیعرییەتدا لە ڕۆڵی شاعیر کەمتر نییە.
بە بڕوای من چونکە رەگەزی چێژ و جوانی لە شیعری (قوتووو) رەگەزێکی زاڵە، بۆیە خوێنەر وەك چۆن دەتوانێت چێژ لە زمانی خەون و شێوەگرتنی خەیاڵ وەربگرێت، چێژیش لە جوانی و شیعرییەت و وێناکردنی میتافیزیکی هەستی شاعیریش وەردەگرێت. بە مانایەکی دیکە شاعیر لەو شیعرەدا هونەری نواندنی خەونی زمانەوانی بە تایبەتمەندییەوە دەلکێنێت، فەزایەکی خەیاڵی بۆ خوێنەر/ وەرگر دەکاتەوە، کە رۆڵی خۆی لەو پانتاییەدا بدۆزێتەوە. بەو مانایەش لە رێگای بەشداری وەرگر/خوێنەرەوە دەقی قوتوو دەبێتە دەقێکی کراوە؟! وەك دەزانین دەقی کراوە هەڵگری چەندین رەهەند و شێوازگەری بیرکردنەوەی جیاوازە، لەو بارەشەوە بۆ دەقی کراوە (یاکۆبسن) بیر بخەینەوە، کە قسە لە دوو شێوازی ئەدەبی دەکات، شێوازگەری بەرهەم و شێوازگەری وەرگر.
(1)
ئەگەر شیعر، خەون و خەیاڵی لەبیر کرد، ناتوانێ لەگەڵ شیعرییەتدا هاوشوناسی دروست بکات. بەڵام ئەگەر واقیع نەخوێنێتەوە لەگەڵ کۆمەڵگا هەڵناکات. لەبەر ئەوەی شیعری (قوتووو) لە خەیاڵەوە شێوەگرتنی داهاتوو بونیاد دەنێت، کەواتە لە زەمەنی بەردەوامیمان دادەبڕێ و هەنگاو بەرەو ساتەوەختی پرۆسەی نووسینەوەی خەون دەنێ. لەو دەستپێکەوە (نارین رۆستەم) لە داهێنانێکی خەونی شیعریدا خەیاڵ وەك باگکراوەند دەنەخشێنێ، بەڵام بێ ئەوەی بیرکردنەوەکانی زەمەنی بەردەوامی بە هەند هەڵبگرێت، بەڵکو هەوڵدەدات لە رێگای زمانی خەونەوە بە جۆرێك لە جۆرەکان پشت لە واقیعی سەپێنراو بکات، لەوێشەوە بەرەو ساتەوەختی جوانی و چێژ و خۆشیمان بکاتەوە، بەمجۆرە زمانی خەون دەبێتە زمانحاڵی ئارەزووە کپکراو و وسبەلێکراوەکان، بە باکگڕاوەندی خەیاڵییەوە.

(2)

پرسی شیعری (نارین ڕەستەم) پرسێکی هەڵچوونئامێز نییە، پابەند نییە بە بۆشایی نێوان خەون و خەیاڵ، من و کۆمەڵگا، واقیع و دژەواقیع… یان بە مانایەکی دیکە پرسێکی ئاڕاستەکراو و مەبەستدار نییە، بەڵکو بە گشتی بە نەستی شاعیر و شیعرییەتەوە دەلکێ. دەمەوێ بەڵام زمانی خەون و خەیاڵی شیعری هەر تەنها لەسەر تێکدانی یاسا باوەکانی زمان و نەریتە باوەکانی کۆمەڵگا نەوەستاوە، هەر تەنها لە دەرەوەی کۆنترۆڵکردنی بیرکردنەوە و عەقڵدا نییە، بەڵکو هەڵبژاردن و ئازادییە، سەیرورە و گۆڕانکارییە؟!

قوتوو گەمەی بیرکردنەوەی خەونی زمانی شیعری دەنوێنێ و خەیاڵ تێیدا شێوەگرتنی نەستی شاعیرە. لە گەمەی بیرکردنەوە و نەستی شاعیردا سەری قوتووی ماڵ، بە ئازادی و هەڵبژاردنەوە لکاوە. لە پرۆسەی نووسینی شیعرییدا بە سەیرورە و گۆڕانکارییەوە بەندە.

هەڵبژاردن و ئازادی لە قوتوودا رووی یەك دراون، شاعیر بە شێوەی جیاواز دەیانپارێزێ! وەك چۆن ماڵی بە سەر لە شێوەی قوتووی بە سەر، شێوەگرتنی جۆرێك لە ئازادییە، بە هەمان شێوە درووستکردنی خودی ماڵ لە شێوەی قوتوو، هەڵبژاردن رێگاکانی دادەڕێژێ.

دەمەوێ بەڵام ئەگەر زمان لایەکی نووسین بێت، ئەوە شێوازگەرایی لایەکەی دیکەیەتی، کەواتە زمان و شێوازگەرایی سرووشتی (نووسین) دیاری دەکەن و نووسینیش ئازادی و هەڵبژاردنە، سەیرورە و گۆڕانکارییە، لە خاڵی بەیەکگەیشتنی سەیرورە و گۆڕانکاری، ئازادی و هەڵبژاردندا زمان پەیوەندییەکی تازە لەگەڵ کۆمەڵگادا درووست دەکات!

بەڵام لەبەر ئەوەی شاعیر ناتوانێ بە زمان باو بنووسێت، کەواتە زمانی خەون لە بەرانبەر درووستکردنی (قوتوو)دا هەڵبژاردنێکی تایبەتییە، واتە بە تایبەتی خەونی زمان بە نووسین هەڵدەبژێرێت، بەڵام هەر چەندە شێوازی درووستکردنی (قوتوو) ورد و پتەو بێت، کەچی لە رەمەکییەت و لابەلایی نابێتەوە، بەو مانایە خەونی زمانی نەستی شاعیر و شێوازی قوتوو ئاسۆی بیرکردنەوەیەکی تازە و بەخششێکی بێ ئامانج و شیعریی پێشکەش بە خوێنەران دەکات.

(3)

ژان کۆهین دەڵێت: شیعر تێکدانی یاساکانی زمانە و شیعرییەت شێوازی پێدەبەخشێت. (ئاسمان پارچە رایەخێکی موتفەڕڕکە ل23) کاتێك ئەو ماڵە بیر لە ئاسمان وەك سەرێکی پیرۆز (موتفەڕڕك) دەکاتەوە، ئەو کاتە شیعرییەت لە خەونەکانی (ئازادی/ سەیرورە) و لە شێوەکانی (گۆڕانکاری/ هەڵبژاردن) بێدار دەبێتەوە! بەڵام شاعیر لەو حاڵەتەدا لێزانانە پەنا بۆ باکگراوەندی خەیاڵی نێوان شێکردان و

خوێدان و لە گەسك بەربوونەوە، دەبات، بۆ ئەوەی لە روانینەکی کۆنەخوازانە و سیحرئامێزدا بە خوێنەریان بفرۆشێتەوە! چونکە کە لە گەسکەکە بەردەبێتەوە و
بەناو (قاپی جاجیك) دەکەوێ.
خوێن بە دەماری تانکیدا هاتە خوارێ،
قوتووەکە پڕببوو لە خوێ ل22.
بەسواری گەسکەکە بەسەر قوتووەکەدا دەفڕم ل23.
کەواتە لە داڕژانی ئازادی/ سەیرورە، شێوەگرتنی هەڵبژاردن/ گۆڕانکاری، شاعیر هەوڵدەدات لە ڕێگای بونیادنانی پرسی شیعرییەوە، لە ڕێگای خەون و خەیاڵەوە، نەك تەنها ماڵ وەك قوتوو، بەڵکو بونیادی رووکەشی شەکردان و خوێدان، فڕین بەسەر گەسکەوە لە مێشکی خوێنەری کوردیدا تێکبشکێنێ! ئیتر وەك (بانگدەر (أکبر)ـەکەی (الله) قووت بداتەوە ل22)!. لەوەوە ئاماژەی ماڵی بێ سەر و گەسك و سیحر و ڕەنگدانەوەی بۆ دوایەکداهاتنی شەکردان و خوێدان و مەودا پراگماتیکەکەیان و واژەکانیان ڕەتدەکاتەوە و گوتارێکی شیعری خەونئامێز لەسەر ژێی خەیاڵ و ئاسۆی چاوەڕوانییەکی نوێ بۆ خوێنەر/ وەرگر بونیاد دەنێ و فەزایەکی فرە ڕەهەند لەگەڵ شتگەلی جۆراوجۆردا درووست دەکات و ناکۆکی خۆی لە وێناکردنی تایبەت نیشان دەداتەوە، بۆ ئەوەی هیچ یەکێك لەوانە بە ئەسڵی خۆی بزانێت، بەو مانایەش (قوتوو) شانەیەکە لە گوتن و بەرهەمی هەزاران تیشکەی جیاوازە، لە تیشکەکانی کلتووری کۆمەڵگا.
(4)
هەموو کلتورێك تێگەیشتنی دیاریکراو بەخۆی هەیە، لەبەر ئەوەی (تێگەیشتن) پەیوەندی بە کلتوری دیاریکراوەوە هەیە، کەواتە بەپێی سنووری دنیابینی ئەو کلتورە کۆمەڵگا خۆی نمایان دەکات. بەڵام پرسی شاعیر سنوور ناس ناکات؟!
(گادامەر) پێیوایە تێگەیشتن لە وەرگرتنی نیازی نووسەرەوە هەڵناقوڵێ، نیازی دانەر ئاسۆی تێگەیشتن دیاری ناکات، بەڵکو ئەو ئاسۆیە (راڤەکار) پێی دەکاتەوە. راستە راڤەکار شوێنی ناوەندی زمانەوانی پێ ناکاتەوە، بەڵکو لەگەڵ شێوەکانی زمانەوانی مامەڵە دەکات. بەو مانایە ئەوە ئەرکی ئەو خوێندنەوەیە بەرەو تێگەیشتنی تایبەتیمان ببات؟!
کەواتە ماڵ بێ سەر بێ یان سەردار، لە کلتووری کوردیدا زەردەخەنەکانی دایك شیرینی دەبەخشێتەوە و بە دەگمەن بە تامی جاجیکی باوك خوێ ئامادە دەکرێ. لە نێوان شەکر و خوێ، دایك و باوك… نارینی شاعیر وەك پاڵەوانەکی سوریالی بە گەسکی سیحری دەفڕێ، لەبری ئەوەی مەستی شیرینی دایك بێ، لە ناکاو دەڕژێتە نێو

جاجیکەکەی باوکییەوە!
بێگومان بۆ دیاریکردنی سیمای لۆژیکیانەی سیستەمی (خوێندنەوە) وەك دەربرینێکی مەعریفی, دەبێ گرینگترین ئەو ئاوێتەبوون و تانۆپۆیانە کەشف بکەین، کە دەسەڵاتی خوێندنەوەی لێپێکهاتووە. لە تانوپۆی ئەو شیعرەدا شاعیر بە دەربڕینێکی نالۆژیکی جوولاو لە ماڵدا بەر دنیای (باوك، دایك، خوشك، برا) دەکەوێت، بەڵام ئەو بەرکەوتنەی تەنها ئاماژە نییە بۆ ریزبەندکردنی خێزان، بەڵکو لێرەدا خودی ماڵ بابەتی چێژە و خێزان فۆڕمەکانی جوانین، خەونی شاعیر قردێلەی شیعر و ئیلهامە.
(5)
ئەنجامی ئەو خوێندنەوەیە پێمان دەڵێت خوێنەر لەمیانی دەلالەتەکانەوە, ئەگەرچی شوێنی ناوەندی زمانەوانی پڕ ناکاتەوە، بەڵام لە رێگای خەیاڵی شیعرییەوە جوانی و دژە واتاکان دەدۆزێتەوە و لە رێگای خەونی زمانەوە شیعرییەت رۆدەنێ, کەچی شاعیر لە رووی وەزیفەوە سەر بە چەمکی سیمە, یان مەدلولە و هێزی خۆی لەوەدا دەبینێتەوە، کە تاچەند دەتوانێت خوێنەری تازە بەدوای جوانی و دژە واتاو شیعرییەتدا بەرێت.
دواجار ئەگەر خوێنەر بیەوێ گفتوگۆ لەگەڵ بۆچوونی بەرهەمهاتووی ئەو خوێندنەوەیە بکات, ناتوانێ بونیادی دەق فەرامۆش بکات, بە دیوەکەی دیکە لە پرۆسەیە خوێندنەوەدا مەعریفەی دەق و مەعریفەی خوێنەر بەری□ک□د□کەون و خودی ئەو بەریەککەوتنە رەنگدانەوەی بۆچوونی (بەرهەمهاتوو) و (ئاسۆی چاوەڕوانی تازە) یان (دەقی بەرهەمهاتوو) و (قوتووی بێ سەر) دەخەنەوە.
(6)

قوتوو

قوتوویەکی بێسەرە ماڵەکەمان،
هەندێکجار شەکری تێ دەکرێت و
زۆرجاریش خوێ.

کاتێك خوشکم چووە ناو جلی بووکێنییەوە،
ماڵمان شەکردان بوو
(ناگەینە کۆتایی، شەکردانەکە بەشی خواردنەوەی پیاڵەچایەکیشی تێدا نامێنێت.)

ئەو ڕۆژەی بەلووعەی تانکیی ئاوەکەم لە دەست پ□□□ی و
خوێن بە دەماری تانکیدا هاتە خوارێ،

قوتووەکە پڕ بووبوو لە خوێ!
دەرمانخانەکان لە جیاتیی دەرمان، بلیتی یانەسیبیان دەفرۆشت
بانگدەر (أکبر)ەکەی (الله)ی قووت دایەوە.

لە ناوەڕاستی ئەم قوتووەدا،
ئاسمان پارچەڕایەخێکی موتفەڕکە، هەڵواسراوە
هەر پەڵەهەورێکی چڵکنی بکەوێتە سەر،
دایکم بە گەسك لای دەبات
(ئەوە دەشارمەوە کە دایکم بە قەرەوێلەیەکەوە نووساوە و پەڵەهەورە
چڵکنەکان دەژمێرێ.)

بە سواری گەسکەکە بەسەر قوتووەکەدا دەفڕم
باوکم پێکێك عەرەق هەڵدەدا و
فوو لە فانۆسەکە دەکات
من لە گەسکەکەوە بەر دەبمەوە و
بەناو قاپی جاجیکدا دەکەوم!
تەباغەکە کوژاوەتەوە،
بەشی ساڵێکی دیکە نەگبەتی کوڵاوە.

سەرچاوە: بەرەواژ، شیعر، نارین رۆستەم، زنجیرە بڵاوکراوەکانی کتێبی نووسیار ژمارە (26) چاپخانەی کارۆ، چ 1، ساڵی 2021. ل21,

---

رەنگدانەوەی ئەدەبیاتی شاخ ل□ گ□قاری سەفین.. ئامادەکردنی: محەمەد سەلیم فەتاح

بۆ خوێندنەوەی ئەم توێژینەوەیە کلیکی ئێر□ بکەن..

MuhamadSalim_TwezhinawaDownload

"ڕێگای گەشەپێدان" و ئۆپەراسیۆنی تورکیا دژی پەکەکە.. عوسمانی حاجی مارف

ڕەچاوکردنی ئەمنی و ئابوری دوو بابەتی هەرە گرنگن لە پەیوەندییەکانی تورکیە لەگەڵ هەردوو حکومەتی هەرێم و حکومەتی عێراقدا، تورکیا لە نەوەدەکانی سەدەی ڕابردووەوە بنکەی سەربازی بۆ ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی دژ بە پەکەکە لە ناوچەی زۆنی زەرد لە دهۆک و هەولێر دامەزراندووە، کە بارزانی کۆنترۆڵی تەواوی هەیە لەو زۆنەدا.

تا ساڵی ٢٠١٦ ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکانی تورکیا لە ناوچەی دەسەڵاتی بارزانیدا زۆرتر کورتخایەن بوون، ئەنقەرە بەدوای دامەزراندنی بنکەی هەمیشەیی نەبوو. بەڵام دوای ڕیفراندۆمی ٢٠١٧ وە ڕاگەیاندنی ئیدارەی ترەمپ لەبارەی کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا، هەڵسوڕانی هێزەکانی سوریای دیموکراتی، ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکانی تورکیا لە هەولێر و دهۆک زیادی کرد. لە ساڵی ٢٠١٨ تورکیا دەستی کرد بە دامەزراندنی بنکەی هەمیشەیی.

ئەردۆغان، بەڵێنیدا ڕێڕەوێکی ئەمنی بە درێژایی ٣٠ بۆ ٤٠ کیلۆمەتر لە سنوورەکانی تورکیا لەگەڵ عێراق و سوریا دروست بکات و دامەزرێنێت، بەمجۆرە ئەنقەرە ئامانجی کۆنترۆڵکردنی تەواوی سنووری تورکیای لەگەڵ عێراق خستە بەرنامەی جێبەجێکردنەوە، هەروەها ئەم هەوڵانە نوێنەرایەتی دوایین هەوڵی کردنەوەی دەروازەیەکی سنوری نوێی لەگەڵ عێراق کرد، کە سێگۆشەی تورکیا-عێراق-سوریا پێکدەهێنێت.

بەهۆی خۆئامادەکردنی تورکیا بۆ هێرشێکی کاریگەر بۆ سەر پەکەکە، ئەنقەرە سەرقاڵی دیپلۆماسیەکی چڕ بووە لەگەڵ بارزانی و حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی ناوەندی عێراق و سەرکردە میلیشیا شیعەکانی سەر بە ئێران، دوابەدوای سەردانەکەی ئەم دواییەی هاکان فیدان، وەزیری دەرەوەی تورکیا بۆ بەغدا، عێراق بەیاننامەیەکی هاوبەشی لەگەڵ تورکیا بڵاوکردەوە و تیایدا پەکەکەی بە ڕێکخراوێکی "قەدەغەکراو" و "مەترسی ئەمنی" بۆ تورکیا و عێراق وەسفکرد، کە ئەمەش بە دەستکەوتێکی گەورە بۆ ئەنقەرە ئەژماردەکرێت.

ئەنقەرە بەهۆی بەدەنگی بەغداوە هەلی گونجاوتری بۆ هەڵکەوتووە، بۆیە پێدەچێت ئۆپەراسیۆنەکەی لە دژی پەکەکە لە قەزای کارا چە

بکاتەوە کە دەکەوێتە پارێزگای دهوک، گرنگترین ئامانجی ئۆپراسیۆنەکەی تورکیا زیاتر بە دەستەبەرکردنی ئاسایشی ڕێگای “گەشەپێدانە”، کە بە موسڵدا تێدەپەڕێت، نزیکەی ٣٠ کیلۆمەتر لە کاراوە دورە.

ئەنقەرە بەتایبەتی نیگەرانە لەوەی کە بوونی پەکەکە لە شەنگال لە ڕۆژئاوای موسڵ، پرۆژەکە پەک دەخات، بەم شێوەیەش جەخت دەکات ئۆپەراسیۆنەکانی لەو ناوچانەی کە ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە دەشتی موسڵ و ڕێگای گەشەپێدانەوە کۆنترۆڵ کات.

هەروەها، بەپێی بەیاننامە هاوبەشەکە، بەغدا و ئەنقەرە بڕیاریانداوە لیژنەی هەمیشەیی هاوبەش پێکبهێنن بۆ کارکردن لە بوارەکانی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە ئەنقەرە تائێستا نەیتوانیوە لەگەڵ بەغدا بگاتە ڕێککەوتنێکی ئەمنی هاوشێوەی ئەو ڕێککەوتنەی کە عێراق پێشتر لەگەڵ ئێران واژۆی کردبوو بە مامەڵەکردن لەگەڵ سەرجەم گرووپە چەکدارەکانی ئۆپۆزسیۆنە کوردەکانی ئێران، سەرەڕای ئەمەش تورکیا پێیوایە لە هاوکاریە ئابوریەکان لەگەڵ بەغدا و فشارە دیپلۆماسیە هاوبەشەکان بۆ ڕوبەڕونەوەی پەکەکە، وردە وردە سوودەکانی دەچنێتەوە. جگە لەوەش ئەگەری ئەوە هەیە سەردانەکەی ئەردۆغان بۆ عێراق زەمینە بۆ ڕێکەوتنێکی لەو شێوەیە خۆش بکات کە ناوەندێکی ئۆپەراسیۆنی هاوبەش لەخۆ بگرێت.

ئەوەی لەم نێوەدا بایەخێکی جدی هەیە، تورکیا بۆیە هەوڵدەدات لەگەڵ عێراقدا پرۆژەی “ڕێگای گەشەپێدان” بەرەو پێشەوە بچێت، هەوڵدەدات پەیوەندی ڕاستەوخۆ لەنێوان هەردوو وڵاتدا لەڕێگەی ئەم پرۆژەیەوە بەدەستبهێنێن و پێگەیەکی باڵا لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بمەزرێنن.

ئەوەی پەیوەستە ئاماژەی پێبدەین، پرۆژەی ڕێگای گەشەپێدان پێویستی بە ١٧ ملیار دۆلار وەبەرهێنانی بیانی دەبێت، ئەو پرۆژەیەی کە بە بەسرە، دیوانیە، نەجەف، کەربەلا، بەغدا و موسڵدا تێدەپەڕێت و لە ڕێگەی ڕێڕەوێکی وشکانیەوە بەغدا و ئەنقەرە بەیەکەوە دەبەستێتەوە، دەرفەتی پێشڕەوی لەباری ئابوریەوە بۆ هەردوو وڵات دەڕەخسێنێت.

بەرپرسانی تورکیا لەم بارەیەوە دەڵێن، ئەگەر ڕێڕەوەکە بکرێتەوە، لە پرۆسەکەدا هەولێر و موسڵ و کەرکوک و بەغدا بە هاوبەشی ئاوەدان دەکرێنەوە.

هەر لەم بارەیەوە لە بەرئەوەی لە ڕێڕەوەکەدا هەولێریش هاتۆتە ناوانەوە، ئەنقرە و بەغدا پێویستیان بەوەیە مامەڵەیەکی گونجاوتر بەکاربهێنن بۆ کۆنترۆڵکردنی تەواوی پێگەی بارزانی و حکومەتی هەرێم لە هاوکێشەی سیاسی ناوچەکەدا، هەرچەندە بارزانیش ناچاربووە

بکەوێتە بەرەی دژی پەکەکەوە، بەڵام دیاریکردنی ڕێگەو بەشی هەولێر لە پرۆژەی گەشەپێداندا تائێستا ڕۆشن نییە.
هەرچەندە تورکیا دەیەوێت ئاسایشی کۆریدۆرەکە لەلایەن قەوارە ئەمنییەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و هەروەها حکومەتی ناوەندی عێراقەوە دابین دەکرێت، بەڵام ئەو ڕێگەیەی کە هەرێم لە کۆریدۆرەکەدا دەیگرێت، ڕوون نییە کە چۆن دەبێت.
بەو پێیەی ئەم ڕێگایە بەشێوەیەک داڕێژراوە کە بەدەر لە ناوچەی کوردستانی عێراقە، پچڕاندنی پەیوەندی وشکانی دەکات لەگەڵ ئەو هەرێمانەی سەر بە پەکەکەن، ئەو هەرێمانەی کە کۆنترۆڵی هەردوو دیوی سنووری عێراق و سوریا دەکەن، ئەو ناوچانەش هەڵگری ڕەهەندێکی ئەمنیی گرنگن بۆ تورکیا بەتایبەتی لە پەیوەند بە پرۆژەی گەشەپێدانەوە.
ڕێگای گەشەپێدان کە بەسرە بە بەغدا و موسڵەوە دەبەستێتەوە، پێش ئەوەی سنووری تورکیا ببڕێت، تەواوی هەرێمی کوردستانی عێراق بەدەر دەکات، فاکتەری تۆپۆگرافی و ئابووری لە پشت ئەم بڕیارەوە بووە. لەلایەکی دیکەوە، مەسرور بارزانی، جەختی لەسەر پێویستی "لکاندنی" هەولێر و بەدەستهێنانی "ڕەزامەندی" بۆ جێبەجێکردنی ڕێبازی گەشەپێدان کردووە، ئاخر ئەم جەختەی مەسرور تاچەند وەڵام وەردەگرێتەوە، بەمانەوەی پەکەکە لە ناوچەکەدا، ئاسۆیەکی ئەرێنی لە بەردەمیاندا نابێت.
پێویستە بگوترێ ئیدارەی هەولێر لە دوای ڕیفراندۆمی ٢٠١٧ ەوە بەهۆکاری سیاسی و ئەمنی و ئابووری لە دۆخێکی لاوازدا بووە و پاشکۆبوونێکی یەکجاری بۆ بەغدا نیشانداوە، بەڵام کێشەکانیان هەر ڕۆژ لە بوارێکدا ڕەنگ ئەداتەوە، هەڵبەتە پێدەچێت لەم پرۆژەیەشدا بە مەرجێکی تەواو خۆڕادەستکردن بۆ بەغداو ئەنقەرەوە، هێزەکانی بارزانی وەک پاسەوانێک دەمێننەوە.
هەروەها جێبەجێکردنی ئەم پرۆژەی گەشەپێدانە و کردنەوەی ڕێڕەوەکه، ناوچەکانی نێوان کوردەکانی عێراق و سوریا له یەکتر دادەبڕێت. تورکیا چەندین جار ڕایگەیاندوە کە دەیەوێت بە کردنەوەی دەروازەی ئەڤاکە ڕێڕەوی پەکەکە لە عێراقەوە بۆ سوریا ببڕێت.
لەلایەکی تریشەوە ئەنقەرە دەیەوێت بگاتە ناوچە سوننە و تورکمانەکان لە باکووری عێراق، وەک موسڵ کە بنکەی سەربازی بەعشیقەی تورکیای لێیە، هەروەها کەرکوک کە تورکمانەکانی تێدا نیشتەجێن. تورکیا لەڕێگەی ئەم پرۆژەیەوە دەتوانێت پەیوەندی ڕاستەوخۆ لەگەڵ تورکمان و عەرەبی سوننە دروست بکات بۆئەوەی لە ڕێگەی پەیوەندییە ئابورییەکانەوە کاریگەری سیاسی زیاتر لەسەر ئەم پێکهاتانە بەدەستبهێنێت.

هەرچەندە تورکیا دەوڵەت ئاسایشی کەریدۆرەکە لەلایەن قەوارە ئەمنییەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و هەروەها حکومەتی ناوەندی عێراقەوە دابین دەکرێت، بەڵام ئەو ڕۆڵەی کە هەرێم لە کەریدۆرەکەدا دەیگێڕێت ڕوون نییە، بەو پێیەی ئەم ڕێگایە بەشێوەیەک داڕێژراوە کە پچڕاندنی پەیوەندی وشکانییە لەگەڵ ئەو هێزانەی سەر بە پەکەکەن، کە کۆنترۆڵی هەردوو دیوی سنووری عێراق و سوریا دەکەن. هەرچەندە هەڵگری ڕەهەندێکی ئەمنی گرنگە بۆ تورکیا، بەڵام مەترسی هەیە لە سەر حکومەتی هەرێم.
ئایندەی پێکهاتەی هەرێم لەم پڕۆژانەدا چۆن دەبێت هێشتا لە مامەڵەدا ماوەتەوە، هەتا گەر وەک پاسەوانەکش قەبوڵ بکرێن، حکومەتەکی تەواو کارتەنی بەڕێوە دەبەن، ئەمەیە حاڵەتی ئەو حکومەتەی کە بارزانییەکان سی ودوو ساڵە بەڕێوەی دەبەن و هەر ڕۆژ پردی بەرژەوەندی و سیاسەتی وڵاتەکن، ئەو حکومەتەی کە جەماوەری ناڕازی کوردستان کەی هەڵیان قەستەوە پاکتاوی دەکەن.

ژیان رەوشێکی دیالێکتیکییە لە جێگەیەک ناوەستێت.. نووسینی: ستیڤان شەمزینی

مەنەلۆگی یازدە لە کتێبی (خۆشەویستی لە سەردەمی شێرپەنجە)دا

خەم: پێشتر وا تێدەگەیشتم تەنها مرۆڤە ناسکەکان دەتوانن خۆشەویستی بکەن!، پێش ئەوەی درەنگ بێت بیرم کردەوە دەشێ دڕندەکانیش بە کردەی خۆشەویستی هەڵستن، کاتێک مێژووی ژیانی دیکتاتۆرەکانم خوێندەوە، جیاواز لە کرۆنۆلۆژیای خوێن و کابووس و کوشتن و دڵڕەقی، ئەوەی جێی راوەستان بوو بەم خۆشەویستییە. تەنانەت زۆرێک لە دیکتاتۆرەکان لە بەرامبەر خۆشەویستیدا هەستیان بە لاوازیی کردووە. زۆرجار ژنێک دەی دیکتاتۆرترین پیاوی هێناوەتە لەرزین. لەم سەنگەوە دەڵێم خۆشەویستی جادوویەکە دڵڕەقترین مرۆڤەکانیش ناتوانن خۆیانی لێ بپارێزن.
من: خۆشەویستی هێزێکە توانای زاڵبوونی هەیە بەسەر هەر دۆخێکی

دەروونی و کۆمەڵایەتی ئینساندا، بە جۆرێک لە جۆرەکان خۆشەویستی لە مردن دەچێت، شا و گەدا ناناسێت، پلەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی ناناسێت، ڕەچاوی دەخی سایکۆلۆژیی کەسیش ناکات، من دەتوانم لەوپەڕی نیهلیزمدا خۆشەویستی بکەم، دەتوانم لە ڕەوشەکی هیپیستیدا بکەومە داوی خۆشەویستییەوە، یان تۆ دەتوانیت لە سەرەتای تەمەنەوە خۆشەویستی بکەیت، یان لە کۆتایی تەمەندا بۆی بگەڕێیتەوە، هەر چەندێک بیگریت مرۆڤ مەحکومە بە خۆشەویستی، دیکتاتۆرەکانیش دواجار هەندێک هەست و خەسڵەتی مرۆییانەیان تێدا دەمێنێتەوە تاکو بتوانن کەسێکیان خۆش بوێت.

خەم: زۆرێک لە دیکتاتۆرەکان لە ئەنجامی تێکشکان لە پەیوەندییەکی سۆزدارییدا، دووچاری گرێی دەروونی بوون، هیچ دیکتاتۆرێک نییە لە دنیادا ژنێک دڵی نەشکاندبێت یان ئەزموونێکی خراپی لەگەڵ خۆشەویستی نەبووبێت. دەکرێت ئەمە هاوکێشەکە پێچەوانە بکەینەوە و بڵێین ئەگەر تێکشکانی عاتیفی نەبوایە ژمارەی دیکتاتۆر و ستەمکاران بەو ئەندازەیەی ئێستا نەدەبوو. مۆسۆلینی، هیتلەر دوو نموونەی سوپەر دیکتاتۆرن، ئەگەر ڕۆبچینە نێو وردەکاریی بایۆگرافیایانەوە ئەزموونی تێکشکانیان لە رووی سۆزدارییەوە دەبینین. لەو باوەڕەدام تا خۆشەویستی لە ژیانماندا هەبێت، هەلومەرجی بابەتی بۆ دڵڕەقی و خەونی ستەمکاریی کەمتر دەبێتەوە.

من: ئەمەی تۆ دەیڵێت هەر ئەو ئەنجامەیە “فرۆید” تیۆریزەی کردووە، کاتێک دەڵێت “خۆشەویستی وەکوو ڕەمەکی ژیان، هەر لە سەرەتای ژیانەوە کاری خۆی کردووە، پاشان لە بەرامبەر ئەم غەریزەیەدا ڕەمەکی مردن دەرکەوتووە، لێرەشەوە مەتەڵەکانی ژیانمان بۆ روون دەبێتەوە”. مادام خۆشەویستی غەریزەی ژیانە، کەواتە دیکتاتۆرەکان دەکەونە دەرەوەی ژیان، ئەگەر لە دروشمی فاشیستەکانی ئیتالیا ورد بینەوە “بژی مەرگ”، ئەو فاکتەمان زۆرتر لەلا روون دەبێتەوە، بە ئەوەی دیکتاتۆر بەرهەم بهێنیت، دەبێت سەرەتا مەرگپەروەر بیت نەک ژیاندۆست، ژیاندۆستییش بە دیدی فرۆیدییەکە واتە خۆشەویستی.

خەم: کەواتە ئێمە چۆن دەتوانین نیشانەکانی خۆشەویستی لە ژیانی دیکتاتۆرەکاندا بناسینەوە؟. راستە سیستمی دیکتاتۆریی لەسەر دڵڕەقی و ڕەتکردنەوەی ژیان و خۆشەویستی راگیراوە، بەڵام ئایا ئەمە لەسەر ئاستی تاکەکەسیش هەروایە؟. ئایا مافمان هەیە بانگەوازی ئەوە بکەین دیکتاتۆرەکان وەک تاکەکەسیش لە مانای خۆشەویستی تێناگەن؟.

من: ناکرێت دیکتاتۆرەکان تەجرید بکەین لە توخمی مرۆڤ، تەنیا ئەوەیە دیکتاتۆرەکان خۆیان بە نموونەی سوپەر و بوونەوەری خودائامێز و فریادڕەس نیشان دەدەن، ئەمە دیوی فۆرمی و ئاشکرای

ژیانی هەر دیکتاتۆرێک، دەشێ ئەمە دیوی ناوەوە و ئاسایی ژیانی ئەوانیش ببینین، کە وەک هەر مرۆڤێکی تر شاد دەبن، پێدەکەنن و دەگرین، تووشی تراوما دەبن، لەحزەی ناجیددیان هەیە، سەرزیان دەجووڵێت. هەر بۆ وێنە کەچی یەکەمین هاوسەری ستالین، "ئاکاترینا سڤاندزی" لە ساڵی ١٩٠٧، نموونەیەکی باشە بۆ روونکردنەوەی ئەم پرسە، کاتێک لە مەراسیمی بەخاکسپاردنیدا، ستالین دەڵێت "تەنها ئەم بوونەوەرە نازدارە دەیتوانی دڵە رەقەکەم ئارام بکاتەوە، ئەویش مرد، بە مردنی ئەو هەموو هەست و نەستم بەرامبەر بە مرۆڤ نامێنێت". پاشان دەستی راستی لەسەر دڵی دادەنێت و دەڵێت "ناتوانم چیتر هەستم دەربڕم". ئەمە هەمان ئەو ستالینەیە بیست ملیۆن مرۆڤی کوشت و توانی سەربکەوێت بەسەر نازیزمیشدا.

خەم: کەواتە خۆشەویستی و مردن دوو رووداوی هاوبەشن لە ژیانی هەر مرۆڤێکدا. خۆشەویستی هەروەک مردن هیچ کات نافەوتێت. جارێک "پاولۆ کۆیلۆ" وتی "خۆشەویستی تاکو سەر دەمێنێتەوە، ئەوەی دەگۆڕێت خودی مرۆڤەکانن" بۆ تێگەیشتن لە خۆشەویستی و کاریگەریی ژن لە ژیانی دیکتاتۆرەکاندا گەیشتمە ئەو باوەڕەی خۆشەویستی لە مردن بەهێزترە، چوونکە وامان لێدەکات ژیانمان پووچ نەبێت، یان هۆکارێکمان دەداتێ بۆ بەردەوامبوون لەسەر ژیان.

من: وەک خەم لە ژێر کاریگەریی ژینگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسیی ئەوسادا، لە سەرەتای لاویدا دەمووت بۆ ئەوەی بەردەوام بین لە ژیان پێویستە جیهانێکی باشتر دروست بکەین بە میکانیزمی شۆڕشگێڕانە، ئەو قۆناغە شۆڕشگێڕێکی رادیکاڵ بووم، دوای پووکانەوەی ئەو خەونە گەورەیەم، بەرەو رێگە "نیتچە"ییەکە خزام کە "ئەگەر نەتتوانی ژیانێکی شایستە بژیت ئەوە مەرگ هەڵبژێرە". زوو لەمەش ژیوان بوومەوە، هەنووکە دەڵێم کوالیتی ژیانت هەر چۆنێک تەنها خۆشەویستی هەڵبژێرە، ئەوەی واتایەک بە ژیانمان دەبەخشێت خۆشەویستییە هەر ئەویش لە مەرگ دەمانپارێزێت.

خەم: ئامێنز، لە شیعرێکیدا دەڵێت "پەیوەندیم بەدنیاوە خۆش نەبوو.. سەرەتا شتێکم نەبوو لەوەی دنیا دەیەوێت.. دواتر دنیا ئەو شتەی نەبوو کە من دەمەوێت". ئەو کاتانەی خۆشەویستی هەبوو من سەرقاڵی کارێکی تر بووم، با بڵێم ئەو کاتەی خۆشەویستی لە بەردەم دەرگامدا بوو، من لە پەنجەرەوە بە نیگارێکی ترم دەڕوانی، ئەمستاش دنیاکەی من ئەو خۆشەویستییەی تێدا نەماوە من دەیخوازم. خۆشەویستی هاتەتە خوار حەزیشەوە، بووە بە درۆ و پاساوێک بۆ بەڕێکردنی چەند شەوێکی سوور.

من: تۆ دەبێت تێبگەیت ژیان رەوشێکی دیالێکتیکییە، لە جێگەیەک ناوەستێت، خۆشەویستی هەروەک جوانی وایە، بە پێی سەردەمەکان

پێناسەکانی دەگۆڕێت، بەڵام ناوەڕۆکەکەی بە جێگیریی دەمێنێتەوە.

خۆم: خۆشەویستی شتێکە قابیلی دەستکاریکردن نییە، یەک سیمای هەیە بە درێژایی مێژوو، ئەوەی دەگۆڕێت تێڕوانینی ئێمەیە بۆ ئەو چەمکە. ئێستاش خۆشەویستی بچووک کراوەتەوە بۆ بەریککەوتنی دوو جەستە. ئەمە دیاردەیەکی نامۆی هاوچەرخە.

من: هەمیشە دەمگەڕێنیتەوە چوارگۆشەی یەکەم و باسی بابەتی رۆح و جەستە. فیساگۆرسییەکان پێیانوایە رۆح لە جەستەدا بەندە، تەنها لە کاتی مردنی جەستەدا ئازاد دەبێت!!, ئەوان جیا لەوەی بڕوایان بە دۆنادۆنی رۆحە، لە هەمان کاتدا جەستە بە شتێکی پووچ دەبینن، ل□ بەرامبەردا “میرۆلۆپۆنتی” پێداگریی دەکات بوونی مرۆڤ بەستراوەتە بە بوونی جەستەوە، لە دەرەوەی جەستە ئینسان لە ئارادا نییە. ئەگەر گریمان رۆح هەیە، خۆشەویستی تەنها دیاردەیەکی رۆحی نییە، بەڵکو جەستەیشە، بەریەککەوتنی جەستەکان بە تەنیا لە خۆشەویستیدا مانای هەیە، تۆ خۆشەویستی لەگەڵ من بکەیت، ناتوانیت جەستەی خۆتم لێ دوور بخەیتەوە، ئەگەر واتکرد هێشتا لەنگییەک هەیە و پەیوەندییەکە ماوێتی ببێتە خۆشەویستی.

خۆم: هەمیشە ئەوەی لە پ□ککگەیشتنی جەستە دەسڵەمێتەوە ژنە، چوونکە دڵنیا نییە ئەو پیاوەی لە ژێر ناوی خۆشەویستی پەیوەندیی لەگەڵ دەگرێت، تەنیا خوازیاری پەیوەندیی جەستەییە، نایەوێت ببێتە بەشێک لە دنیای ئەو ژنە.

من: ئەوە راستە پیاوی ئێمە تەنها بە چاوی لەش ژن دەبینێت، هەمیشە سەرنجی دەچێتە سەر جەستەی ژن و وەک نێچیرێکی سێکسیی سەیری دەکات، ناتوانێت خۆشی بوێت بەڵکو حەزی لێ دەکات!، حەز شتێکە زۆر لە خوار خۆشەویستییەوە، بە حاستەم پیاوێک هەیە لە جیهانی ژن تێبگات، لە خەسڵەتەکانی ژن حاڵی ببێت، تاکو پیاو لە ژن تێنەگات ناتوانێت خۆشی بوێت، هەر کات توانی لێی تێبگات پاشان خۆشی بوێت، ئەوسا پەیوەندیی جەستەیی بە ئۆتۆماتیکی روودەدات!، بۆیە هەمیشە ویستوومە لە پێشدا لە ژن تێبگەم ئینجا خۆشم بوێت.

خۆم: کێشەکە ئەوەیە فەلسەفەی چێژگەرایی بووە بە بەشێک لە تێڕوانینی پاتریارکی، هەمیشە پیاو وەک سەرچاوەی لەزەت لە ژن و ژیان دەڕوانێت. ئەمە هەر ئەوەیە “لینین” رکی لێی دەبووە و بە ئاکاری بۆرژوازیانەی لە قەڵەم دەدا.

من: سەرەتا خودی لینین وەک دیکتاتۆرێک تێڕوانینەکەی لە ژێر پرسیار و گوماندایە، لە باری کرداریشەوە ئەزموونی پێچەوانەی قسەکانی خۆی پیادە کردووە. سەبارەت بە چێژگەرایی ئەوە بناوانێکی فەلسەفی دێرینی هەیە، فەلسەفەی “ئەبیکۆریزم”ی چاخی هێلیسنتی وەها سەیری ژیان دەکات، تەقەلا و کۆششی مرۆڤە بۆ مسۆگەرکردنی

ئەندازەیەکی زۆری چێژ. چێژگەرایی هەر رەهەندی سێکسوالێتی ناگرێتەوە، ئەگەرچی سێکسیش یەکێکە لە سەرچاوەکانی چێژ و ژیاندۆستی، بەڵام هەموو چێژەکانی ژیان لە خۆ ناگرێت، سەلمێنراوە ئەوانەی قێز لە سێکس دەکەنەوە جیا لەوەی لە رووی دەروونییەوە ساغڵەم نین و کەسایەتییەکی سیکۆپاتیان هەیە، لە هەمان کاتدا تا رادەیەکی بەرز مەترسیدارن، چون ئەوان هەمیشە تابووری نوستووی هەموو هێزە مەرگدۆست و دەسەڵاتە تۆتالیتارییەکانن.

خۆم: لە دوای شۆڕشی پیشەسازیی و باڵابوونی سیستمی کاپیتالیزم، جەستەی ژن بووە بە کاڵا و ماتریاڵێکی هەرزانی بزنس. سەیری ئەو هەموو مافیا جۆراوجۆرانە بکە چۆن سەرمایەگوزاریی بە جەستەی مێینەوە دەکەن.

من: قسەی ئێمە لەسەر تێگەیشتنە لە جەستە، پێشتر جەستە بابەتی توێژینەوەی پزیشکی بوو، بەڵام ئێستا ماتریاڵی توێژینەوەی دەروونی و فەلسەفیشە، راستە ئێمە خۆمان لە رووی بایۆلۆجییەوە خاوەندارێتی لە جەستەی خۆمان دەکەین، بەڵام بە مانای ئەوە نییە جەستەمان لە رووی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەوە لە بن دەستی خۆماندا مابێتەوە، بەو پێیەی جەستە هەمیشە پەروەردە و سیستم کڵێشەی جەستەمان بەو جۆرە رەنگ دەکەن خۆیان دەیانەوێت.

خۆم: ژنانی ئێمە لە جەستەی خۆیان دەترسن، بۆیە هەمیشە خۆشەویستی وەک پێدراوێکی رۆحی وەردەگرن، رەنگە ئەو ترسە زۆر لە جێی خۆیدا نەبێت، بەڵام لەو دەرئەنجامانە دەسەڵمێنەوە کە لە کاتی ئازادکردنی جەستەدا دێنە ئارا.

من: ژنی ئێمە لە بواری بایەخدان بە جەستە و ماکیاژ و نەشتەرگەریی جوانکاریی، تووشی درمی مەسرەفگەرایی بووە، بەڵام نازانێت فەلسەفەی ئەو بایەخدانە بە لەشولاری لە کوێدایە. کاتێک گوێی بە دەگریت، باسی بەشایی رۆحی خۆی دەکات، ئەو رۆحەی من زۆر بە گومانم لێی، تەنانەت بەڵاکە بەشایی رۆحی نییە، بەڵکو ئەوەیە فێر نەبووە چۆن جەستەی ئازاد بکات، یان ئازادانە مامەڵەی بە جەستەی خۆیەوە بکات، ناچار بە دوای بەهانایەکی تردا دەگەڕێت لە دەرەوەی جەستەی.

خۆم: کەواتە چارەسەری هەموو شتێک خۆشەویستییە. تەنانەت هەموو ترسێک بە خۆشەویستی لەناودەچێت. ئێمە هەمان ئەو گەوهەرەیە هەمیشە “ئۆشۆ” پێداگریی لەسەر دەکات.

٢٠١٨-١٢-٥

کاتژمێر: سیانزە و پێنج خولەکی نیوەڕۆ

نەخۆشخانەی گلیاد ئاینس

قاسمی سلێمانی شاری سەردەشتی بە کیمیابارانکردن دا.. عەلی مەحمود محەمەد

بۆ حکومەتی عێراقی شاری سەردەشتی هەڵبژارد لەو کات و ساتەدا؟.

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەبێت لە ڕووداوەکانی چەند ڕۆژ پێشووتری ئەو ناوچەیە بڕوانین, دەستنیشانی ڕووداوەکان و جووڵە سەربازییەکانی بەرەی بەرامبەر عێراق بکەین ئەوانەی لەو ڕۆژگارەدا گوزەراون, بۆ هۆکاری کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت, ئەمەش سەرەتا با لە زمانی شایەد حاڵەکانی خەڵکی شارەکەوە بزانین شاری سەردەشت لەو چرکە ساتەدا بەچوونی ئەوان لەو بارەیەوە چی بووە؟, بۆچی عێراق شاری سەردەشتی هەڵبژارد بۆ لێدانی بە چەکی تایبەت و خەڵکە سقیلەکەی کردە نیشانەی خۆی لەو کات و ساتەدا؟؟, بزانین لەم بارەیەوە لە لایەن خەڵکی شارەکەوە چی وتراوە: ((لە پاش ڕووداوی ئەو کارەساتە و ڕۆژێك دواتر لە نێو خەڵکی شاردا بڵاوبوەوە، کە بەرەی کوردستانی (باشووری کوردستان) لە شوێنێکی شاری سەردەشت کۆبوونەوەیان کردووە و ڕژیمی عێراق لەو کۆبوونەوەیە ئاگادار بوون بە واتایەکی دیکە، ئەوکات باسی ئەوە دەکرا، کە کەسانی ئاگادار و تەنانەت بەشدار لە کۆبوونەوەی بەرەی کوردستانی، وەك سیخوڕ بەرپرسانی عێراقیان لە شوێن و کاتی کۆبوونەوە ئاگادار کردەتەوە. شایانی باسە، کە هیچ کام لە بەرپرسی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی باشووری کوردستان باسیان لە دروستی و ناڕاستی ئەو هەواڵە نەکردەتەوە و تەنانەت لە ڕاگەیاندنی فەرمی خۆیاندا زۆر بە کەمی باسی ئەو کارەساتە دەکەن.- 22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی -ئا: عەزیز شێخانی)). دیارە لە ڕاستیدا لەو کاتەدا بەرەی کوردستانی دانەمەزرابوو, بگرە بیرەکەی دامەزراندنیشی هەشتا نەهاتبووە ئاراوە, بۆ زانیاریتان لە 7ی ئایاری 1988 بەرەی کوردستانی ڕاگەیەندراوە, وە لە کۆی 7 پارتی ئەندامی بەرەی کوردستانی چواریان "شیوعی, پاسۆك, گەل, زەحمەتکێشان" بەشداری هیچ جەنگێکی هاوبەشی پێشمەرگە – ئێرانییان نەکردووە.

لە لێکۆڵەری بە ناو بانگی هۆڵەندی یۆست هلتەرمان لە بارەی

کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و هەکارەکەی دەڵێت: ((سەردەشت کە شارۆچکەیەکی کورد نشینی سەر سنوور و نزیکی بەرەبوو (مەبەست بەرەی شەڕی عێراق ئێرانە), بوو بووە داڵدە و پەناگای گوندنشینە ئاوارەکان و سەربازگەی هێزەکانی ئێران, کە وەك ناوچەیەکی پشتی بەرە بەکاریان دەهێنا, پێشتر سەردەشت گەلێ جار بە فڕۆکە بۆردمان کرابوو چەند ڕۆژێك پێش هیرشە کیمیاویەکەش, هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتبوونە شەڕەوە لە نزیك چیای مامەندە و پاشان لە هەڵەکانی بەرەدا, یەکەمجار ئێرانییەکان بە یارمەتی پێشمەرگەکانی ینك, بەر لە هێرشەکی عێراق بگرن و بیانشکێنن, بەڵام وەك حەمەی حەمە سەعید, کە بەشداربوویەکی ینك بووە لەو شەڕانەدا (چاوپێکەوتنێکی سالی2002دا) دەیگێڕێتەوە کە هێزەکانی عێراق خۆیان کۆکردەوە و جارێکیتر هێرشیان کردەوە و کۆنترۆڵی تەواوی ناوچەکەیان کرد, ئا لەم کاتەدا بوو کە عێراق بە کیمیاوی پەلاماری شارۆچکەکەیدا. گەلێ شایەتحاڵ لە سەردەشتدا دەگێڕنەوە کە فڕۆکەکانی عێراق چەندین بۆمبی کیمیاییان خستووەتە خوارەوە و پاشان بە ماوەی بیست دەقیقە بە ئاسمانی ناوچەکەدا سوڕاونەتەوە, پێش ئەوەی لە ئاسۆدا لە چاو ونبن – کارەکی ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە-ل112)).

ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5

ئەو جەنگە هاوبەشە کە کاك حەمەی حەمە سەعید باسی کردووە, ئێران لە مێژووی جەنگی ئێران عێراقدا ناوی ناوە ئۆپەراسیۆنی نەسری 5, ئەم ئۆپەراسیۆنە لە ڕێکەوتی 21-6-1987 قاسم سلێمانی فەرماندەیی کردووە, بووە هۆی دەیان هەزار کوژراو برینـدار, یەکێکە لەو جەنگانەی قاسم سلێمانی سەرکردایەتی کردووەو شکستی تێدا هێناوە, بە یەکێك لە شکستە سەربازییەکانی قاسم سلێمانی لە مێژووی ئەودا دێتە ژماردن.

ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج لە کاتژمێر 0:15 شەوی 22-6-1987بە دروشمی یا زەهرا لە بەرزاییەکانی فەرفەرە لە باشووری خۆرئاوای شاری سەردەشت دەستی پێکرد, ئامانجی سەرەکیش لێی ڕێگا گرتن بوو لە هاتوچۆی پێشمەرگەی ڕۆژهەلات بە دەشتی بەجار لە ناوچەی سەردەشت.

ئەم ئۆپەراسیۆنە بە دوای ئۆپەراسیۆنی کەربەلا 10 لە ڕێکەوتی 14-4-1987 بۆ 25-4-1987 لە ناوچەی سەردەشت–بانە لە ڕۆژهەڵات و ناوچەی ماوەت بەرەو سورکەو لە باشووری کوردستان بە بەشداری پێشمەرگەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان و بارەگای ئۆپەراسیۆنی نەجەف ئەلئەشرەف ئەنجام درا, تیایدا 250 کم چوارگەشە خاکی عێراق لە

لایەن ڕژێمی ئێرانەوە داگیر کرا, لەم ئۆپەراسیۆنە فەرماندەی تۆپخانەی هێزی زەمینی سوپای پاسداران حەسەن شەفیزادە و فەرماندەی تیپ ئەحمەد قادر زادە و چەند فەرماندەیەکی دیکەی ئێرانی کوژران.
هاوکات لەگەڵ ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج, ڕۆژی پێشتر ئۆپەراسیۆنی نەسری چوار لە ڕێکەوتی 1987-6-21 بۆ ڕۆژی هەینی 1987-6-26 لە میحوەری سەردەشت- بانە بە هاوکاری پێشمەرگەکانی یەنك ئەنجامدرا, تیایدا شارۆچکەی ماوەت داگیر کرا وە 6000 کەس لە هێزەکانی عێراق کوژرا وە 557 کەسیش دیل کران بە وتەی کۆماری ئیسلامی ئێران, ئۆپەراسیۆنەکە دیسانەوە لە لایەن بارەگای ئۆپەراسیۆنی نەجەف ئەلئەشرەف بەڕێوەبردرا .

ئەدی ئامارەکانی حکومەتی عێراقی چی دەڵێن؟

ڕژێمی عێراقی لە ڕێگای نامەیەکەوە کە بە واژەی عەمیدی روکن بەڕێوەبەری ناوچەی ڕۆژهەڵاتی هەواڵگری سەربازی نووسراوەو ئاراستەی بەڕێوەبەری هەواڵگری سەربازی یەکەی پێنج کراوە وەك زانیاری, لە ڕێکەوتی 4ی ئۆگستەسی 1987 , بە ژمارە ش1-ق1-81-ق ص-1654, کە ئەمەش تاکە بەڵگەنامەیە سەبارەت بە کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت تا ئێستا بەردەست کەوتبێت.
سەبارەت بە زیانەکانی مانگی ئەپرێل کە ئێرانییەکان بە ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10 ناویان ناوە, شێوەیەکی هاوبەشە لە نێوان کۆماری ئیسلامی و هێزەکانی یەنك وەك ئاماژەمان پێدا, لە ناوچەی سەردەشت -بانە, سەرجەم 18000 کوژراو 24000 بریندار هەبووە, لە بە پێی حکومەتی عێراقی زیانەکانی ئێران لە ئۆپەراسیۆنەکانی مانگی یۆنی کە هەردوو ئۆپەراسیۆنی نەسری 4 و 5 ە, لە هەردوو دیوی باکورو باشووری ماوەت" 12000 کوژراو, 14700 بریندار,8500 بەرکەوتەی چەکی کیمیاوی بەهۆی لەدانی چەکی تایبەت"کیمیاوی" ەوە", وە 155 شەهید و 4600 بریندار لە شاری سەردەشت بە چەکی کیمیاوی لە خەڵکی سڤیل وە 900 بریندار لە بەسیج و پاسدار لە نێوەیاندا فەرماندەی هێزەکانی جونداڵلە لە شاری سەردەشت .

زیانەکانی خەڵکی شاری سەردەشت

ئەوەی شایانی باسە لەم تاوانە دژ بە مرۆڤایەتییەدا کە دەوڵەتی عێراق ئەنجامی دا, بەپێی ئامارە فەرمییەکان، 8025 کەس لە کۆی 12000 دانیشتووانی شاری سەردەشت شەهید و بریندار بوون, واتا نزیك 67%ی کۆی دانیشتووانی شارەکە, لانی کەم 4500 کەس لەو بریندارانە واتا 56%ی کۆی بریندارەکان پێویستیان بە چارەسەری بەردەوام

هەبووە، لەوانە 1500 کەسیان لە نەخۆشخانەکان ماونەتەوە لە دەرەوەی شاری سەردەشت، لە چرکەساتی یەکەم 20 کەس بوونەتە قوربانی و دواتر وردە وردە ژمارەی قوربانیان بۆ 130 کەس بەرزبۆتەوە.

داوای لێبوردن بکەن

هەفتەی پێش کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت، دوو ئۆپەراسیۆنی گەورەی ئێران و پێشمەرگەی یەنك لە ناوچەی سەردەشت بە ناوەکانی نەسری 4 و 5 بەڕێوە چووە، لە درێژەی ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10 بوونە لە هەمان ناوچە، کە 57 ڕۆژ پێشتر لە هەمان جوگرافیا ئەنجامدراوە، لە هەموو ئۆپەراسیۆنەکاندا سوپای کۆماری ئیسلامی دەستپێشخەر بووە لە هێرشەکەیاندا.
وەك هەموو جارەکانی دیکە، نهێنی کیمیابارانەکە ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5 ە، قوربانیش بە ئەم ئۆپەراسیۆنە هاوبەشانە خەڵکی سقیلی شاری سەردەشت و نەهێشتنی چالاکی پێشمەرگەی ڕۆژهەڵات بووە لە ڕێگای ڕێگاگرتن لە چوونە ناوەوە لە دەروازەی بەجاڕەوە.
واتا شاری سەردەشت بە دەردی دەستە خوشکەکەی هەڵەبجە چوو، گەل کوژەی کورد شێوەی هاوبەش سەرچاوەی دەردە سەرەکییەکەی هەردوو شارەکەو هەشتاکانی گەلی کوردە.
خەڵکی شاری سەردەشت لە کۆڕ و کۆبونەوەکان، نەیان شاردەتەوە ڕاشکاوانە لەڕەو لەوە ئەباڵەی کیمیابارانکردنی شارەکەیان خستەتە سەر هاوکاری ئێران-پێشمەرگە لەو ئۆپەراسیۆنانەی ئاماژەمان پێی دا ((جێگای ئاماژەکردنە، کە نە ئێران و بەرپرسانی ڕژیمی تاران لە بیری هەزاران بریندارى کارەساتی ٧ ی پووشپەڕدان و نە بەرپرسە کوردەکانی باشووری کوردستان، کە هۆکارێك بوون بۆ ئەو پەلامارە بە هیچ جۆر ئاوڕیان لە قوربانییەکان و ئازاردیتوەکانی ئەو ڕووداوە ژانهێنەرە نەداوەتەوە -22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی-ئا: عەزیز شێخانی)) .
کەواتا ئەرکێکی ئەخلاقییە ئەوانەی بڕیاری ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکەیان دا، وە بەشدارییان تێدا کرد ناوی گەورەی وەك داستانی رزگارییان لێی ناوە، داوای لێبوردن لە خەڵکی شاری سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری بکەن، وە پەیمان بدەن ئەم جۆرە ئۆپەراسیۆنانە لە داهاتوودا دووبارە نەکەنەوە لە گەڵ هەر وڵاتێکی دیکە، بە هەر شێوازو جۆرێکی دیکە لە هەموو کات و زەمانێکدا، وە مۆنمێنتی تایبەت بە قوربانیانی شاری سەردەشت دروست بکەن، جێگا یەك یان چەندێك بە ناویانەوە بکەنەوە، قەرەبووی مادی

قوربانیەکانی تاوانەکە بکەنەوە بە شەهید و برینداری چەکی کیمیاوی دیارییان بکەن، وەك هەمایەکیش پەیژەیەکی ئاوەدانی لە شاری سەردەشت ئاوا بکەنەوە لە خزمەت برینداران و قوربانیانی تاوانەکە.

ڕەهەندە گرینگییەکانی گردبوونەوەی ئەمساڵی موقاومەتی ئێران!.. عەبدولڕەحمان گەورکی

دوای ڕووخاندنی ڕژێمی دیکتاتۆری شا لە ساڵی ١٣٥٧ (1979ز)، پرسیاری سەرەکی لە ئێراندا ئەوە بوو: "لە ئێستا بەدواوە مەترسی سەرەکی بۆ سەر کۆمەڵگای ئێران چییە؟". ئەم پرسیارە کۆمەڵگای خستە سەر دوو ڕێگا. گەورەترین هێزی سیاسی کۆمەڵگا کە توانی هەموو چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگا و لایەنە سیاسییەکانی دەوروبەری کۆبکاتەوە، "دەسەڵاتی کۆنەپەرست"ی لە نێوان دەسەڵاتی "کۆنەپەرست (ئیرتیجاع) و لیبرالیزمدا" هەڵبژارد و بە ڕاشکاوی ڕاگەیاند. بەپێی ئەم هێزە مایەوە و ئەوانیتر کە ئاماژەیان بە "لیبرالیزم" دەکرد وەک مەترسیی سەرەکی، نەک هەر نەمانەوە و توانەوە، بەڵکو بە خێرایی بوون بە نچیر و پاروە نانێک بۆ دەست ئەم دەسەڵاتەوە. چونکە شۆڕش نەگەیشتبووە سەرکەوتنی کۆتایی و دۆخەکە چووبووە قۆناغێکی ئاڵۆزترەوە. خۆزگە بەم شێوەیە نەبوایە!

لە ڕوانگەی ئەم هێزەوە، هەرچەندە "دەسەڵاتی کۆنەپەرستی" مانایەکی گشتیی هەبوو و بە مانای هەر بیرێکییەک بووە بەرەو دواوە، بەڵام بە دیاریکراوی بە مانای "ڕەوتی مەزهەبیی دەسەڵاتی ویلایەتی فەقیهی لە ئێران" بوو کە "خومەینی" سەرەکی بوو. لەو کاتەوە بە مانا گشتییەکەی، "سازشتکردن لەگەڵ دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئاخوندان"، هەما و واتای ماددیی ئەم "دیاردە کۆنەپەرستییە" بووە کە بە جەختکردنی (چە) لەسەری، دەکرێت ڕەگ و دەماری ئەویتریش ویشک بکرێت. واتا لیبرالیسم!

تێپەڕبوونێکی سەرکەوتووانە!

ئەم "هێزە ڕەسەنە" لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردوودا هەرگیز خۆی لەم

گۆڕەپانە دوور نەخستەوە و بە هۆی بوونی سەرکردایەتییەکی لێهاتوو، “سەرکەوتووانە تێپەڕی” بە ناویدا و وەک هێزی سەرەکی و ناوەندی بەرانبەر بە دیکتاتۆری□□ت لە ئێراندا مایەوە. چونکە رۆژانە باجی بۆ داوە بۆ پێشخستنی، جا چ لە ناوخۆی وڵات بێت، چ لە دەرەوەی وڵات، یان جەستەی خۆی، لە هەر شوێنێک بووبێت.

سازشتکاران لەگەڵ ئەم دیکتاتۆری□□ت□، لە یارمەتیدانێکی نەک زۆر شاراوەدا(غەیبی!) و لە کارێکی بە کۆمەڵدا و بەڕواڵەت جیاوازیشدا، هەمیشە یارمەتیدەری دیکتاتۆری□□ت بوون لە ئێراندا بۆ لادانی ئەم هێزە رەسەن و ناوەندییە لە کۆمەڵگەی ئێراندا، کە رەنگە هەزاران پیلانی گەورە و بچووکی لە هەناوی خۆی حەشار دابێت بە ئێستایشەوە، کە دواهەمینیان، ئازادکردنی دیپلۆمات تیرۆریستی ئەم رژێمە، واتا (ئەسەدوڵڵا ئەسەدی) و ئەشکەنجەدەر و میرغەزەب، (حەمید نووری) لەلایەن وڵاتانی ئەوروپیەوە بێت کە بە ه□□مزینی خوێنی ئەم موقاومەتە ژیاون و لە هەر شوێنێک سوودی بۆیان هەبووبێت، بە ئاسانی “دادپەروەری” و “دیموکراسی”یان کردۆتە قوربانی (بەرژەوەندییەکانی خۆیان) و (سیاسەتی بە بارمتەگرتن) لە لایەن رژێمی ویلایەتی فەقیهیەوە!

پرەنسیبە بنەڕەتی!

لەم رووەوە هێزی موقاومەتی ئێران بۆ رزگاربوون لە دیکتاتۆری□ت، هەرگیز چاوی نەبڕیوەتە دەستی کەس و بە درووشمی “پشت بەستن بە گەل” و “سەربەخۆیی” هەنگاوی ناوە و لە سیاسەت و ستراتیژیی “ڕووخاندنی دوژمنی سەرەکیی گەلی ئێران” واتا دەسەڵاتی دیکتاتۆری□تی ویلایەتی فەقیهی دوور نەکەوتووەتەوە و سەرەڕای کردەوەی بێشەرمانەی دەوڵەتانی رۆژئاوایی، هەرگیز خۆی لەم پرەنسیپە بنەڕەتییە و لە دوژمنی سەرەکی، کە رژێمی ویلایەتی فەقیهیە، دوور نەکەوتۆتەوە.

داراییەکی گەورە!

ئەمجۆرە “بەردەوامی و خۆڕاگرییە ناوازەیە” کە ئەم هێزەی کردووە بە “گەورەترین سەرمایەی گەلی ئێران” لە پێناو نەهێشتنی دیکتاتۆری□ت. ئەم هێزە کە لە راپەڕینە مەزنەکەی گەلی ئێران لە ساڵی 2022 دا، هەرگیز نەکەوتە داوی پیلانگێڕییە بریقەدارەکانی بۆرژوازی و سازشتکارانەوە و پاراستنی راپەڕین و ئامانجەکەی و هەروەها پرەنسیپە جەماوەرییەکانی کردە بنچینەیی کاری خۆی. بۆ ئەوەش “ئۆرگانی سەرکردایەتی بەکۆمەڵی راپەڕین” و “ناوەندەکانی شۆڕش”ی لەسەر ئاستێکی بەرفراوان پێکهێنا و نەیهێشت دەسەڵاتی کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزم، بەرهەم و دەستکەوتەکانی گەل و خەبات و تێکۆشانی سەرکەوتووانەی ئەوان بە تاڵان ببات!

ئێران دیکتاتۆرییەت هەڵناگرێ!
کەواتە رووبەڕووبوونەوەی مێژوویی ئێران مێژوویەکی دوور و درێژی هەیە و بە هاتنی "هێزی بوکەڵەیی" و "ئەڵتەرناتیقی ساختە و داتاشراوی کۆنەپەرستان و کۆلۆنیالیزم"، گۆڕەپانەکە بە قازانجی دوژمنانی گەلی ئێران چۆڵ ناکریت. ئەزموونی خوێناوی و ڕەگ و ریشەداکوتاو، پێمان دەڵێت دیکتاتۆرییەت لە ئێراندا دانوستان هەڵناگرێت. خەڵکی ئێران زۆر جار وەڵامی خۆیان بە دیکتاتۆری دووپات کردووەتەوە و ئادرەس و ناونیشانی "زبڵدانی مێژوو"یان پێ نیشان داون!
گەورە پیلانەکان!
جیهان لە ڕۆژی دوای سەرکەوتنی راپەڕینی گەلی ئێران لە دژی دیکتاتۆری پاشایەتی، لە زەمانی ڕێبەرانی ئەم هێزەوە بیستوویانە کە ئەم "هێزە" لە ناو ناچیت و لە بن نایەت. چونکە ڕەگ و ریشەی لە کۆمەڵگا و لە ناو جەماوەردا و ناو مێژوودا داکوتاوە. (مووسا خیابانی) لە ساڵی ١٣٥٨ وتی: ئایندە بە شۆڕشگێڕانە. هێزەکانی بە ڕەگ و ریشە دەتوێنەوە. باوەڕتان بەم شتە هەبێت". جێگری ئەوسای خومەینی. بەڕێز (حوسێنعەلی مۆنتەزێری)یش وتی کە: "بە کوشتار موجاهیدین لەناو ناچێت!" لە چەند دەیەی رابردوودا جیهان چەندین جار شاهیدی ئەو راستییە بووە کە هەموو چالاکییە سەربازی و سیاسی و دیپلۆماسی و کۆمەڵایەتییەکانی ئەم هێزە لەسەر رژێمی دیکتاتۆری ویلایەتی فەقهیدا ئاخوندی چێ بووە و هەرگیز لەوە بەدەر نەبووە. لەکاتێکدا، هەمان دەسەڵات و سازشتکارە خۆرئاواییەکانی رژێم بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدا بوون ئەم هێزە ببەنە "کوشتارگە ڕەشەکان" و لە ناوی بەرن!
نیشانەکانی هەنگاونانی راست و درووست لە ئێران!
بە لەبەرچاوگرتنی ئەوانەی سەرەوە، دەتوانین جەخت لەسەر ئەو راستییە بنەڕەتییە بکەینەوە کە "گەلی ئێران" خاوەنی "ئێران"ە. هەرچەندە دوورکەوتنەوە لەم راستییە، کەوتنە ناو داوی دیکتاتۆرییەتی وابەستە و سەرکوتکەرە. راستییەک کە تا ئەمڕۆش، "موقاومەتی ئێران" ڕەچاوی کردووە و باجی نەداوە بە دەسەڵاتی کۆنەپەرست و کۆلۆنیالیزم و لە ئایندەشدا هەروا دەبێت. کەواتە پێویستە مرۆق قەدری ئەم هێزە بزانێت و متمانەی پێبکات و بە دوایدا بڕوات!
گردبوونەوەی ساڵانەی موقاومەتی ئێران
کۆبوونەوەی ساڵانەی موقاومەتی ئێران لە لایەن هێزێکی وەهایە بەڕێوە دەچێت و خانمی (مریەم ڕەجەوی) سەرۆکی هەڵبژێردراویەتی و بڕیارە ئەمساڵ لە ٢٩ی جونی ٢٠٢٤ (واتا 9ی پووشپەڕی ئەمساڵ)

بەرەوە بچێت. ئەوە بۆ هەموو تاک و بزووتنەوەیەکی ئێرانی ئەرکە، ئەگەر دڵی بۆ ئازادی گەلەکەی و وڵاتەکەی لێدەدات و دەیەوێت وڵاتەکەی هیچ ئاسەوارێکی دیکتاتۆری و کۆنەپەرستی و کۆلۆنیالیزمی تێدا نەبێت، ئامادەی خۆپیشاندانەکەی ٢٩ی جونی ئەمساڵ بێت لە (بەرلین) و خشتێک بێت لە بیناکەی “ئێرانی ئازادی دواڕۆژ”. چونکە هەموو ئێرانییەک، بەرپرس و کاریگەرە لە دروستکردنی باڵەخانەیەکی لەو شێوەیە.
نابێ فەرامۆش بکرێت و نابێ لەخۆشبوون هەبێت کە کۆنەپەرستان و کۆلۆنیالیزم کە هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدا بوون بەها ئینسانییەکانی و خەبات و تێکۆشانی خەڵکی ئێران لەکەدار بکەن بۆ ئەوەی سیستەمی دیکتاتۆرییەت لەسەر ئەم خاکە بۆ هەمیشە بمێنێتەوە و پرۆنسیبەکان بخرێنە ژێر پێوە. بەڵام هەر مرۆڤێک لەم “گۆڕەپان”ەدا جێگە و پێگەی خۆی هەیە!

عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

جارێ خۆشیویست.. عەلاء عەببادی\ و: نەژاد عزیز سورمێ

وتی :
ئەم شەو ژوانمانە
پێش نوێژی فەجری ڕاستگۆ چاوەڕێم بە !
لە پێش پاسدار و
پیاوانی ئەمن ،
ئەوانەی کەمێکی کۆمەڵایەتی دەیانگرێتەوە
من لە ژێرتدا دەبم
پێش ئەوەی بەیانییەکی تازە بدا و
بەر لەوەی دوودڵییت بۆ بگەڕێتەوە ،
من لە ژێرتدا دەبم ..
لەسەر پێخەفی نەرمی سپیتدا ..

شەوقم بۆ تۆ دەمورووژێنێ و
سەرسامم دەكا ..
بۆ لای تۆ دێم ..
دزێ دەكەم ..
وەك ماری ئاوی
ترسم بۆ پێش خۆم دەكەوێ و
لەرزینم نائومێدم دەكا ..

تۆ چ ژنێكی ؟
ئەندامێك بەسەرمدا هاوار دەكا
لێی گەڕێ بنوێ
سەغڵەتی مەكە !

خۆشەویستم ،
كە لە ژێرتدا دەبم
دەزانم هەرچی بخوازی
دەتوانی پێمی بكەی ..
بەڵام كە من لە ژێرتدا دەبم
ئازادیم وەردەگرمەوە ،
كە مرۆڤایەتی ،
لەبەر دوكانەكانی خەوبینان
لێی داگیركردووم ..
دەزانم
من وەك ئەستێرەیەك دەتبینم
خۆت بۆ من مەڵاس دەدەی و
دەتەوێ بكەویە ئامێزم
بێگومان دەكەویت
پێش بانگی سبەینان
چاوەڕێم به !
نوێژ مەكە !
پێكەوە نوێژ دەكەین ..
پاش بانگی سبەینان
بەر لەوەی ئەستێرەیەك بڕژێتە كەنداو ..
نامەوێ هەر خەونت پێوە ببینم

مەنوێ !
تۆ بۆ بێداری لەوپەڕی جوانیدای
هێشتا دەم بە شتێك لێ دەدا

بۆ پێشهاتێك ..
شەو بۆچی ئەوەندە درێژ بووەوە ؟
من بۆ دەلەرزم ؟
ترساو ..
شڵەژاو ..
وەك قوتابییەك مامۆستاكەی پێی دەڵێ
مەریەم وەرە سەر تەختەڕەشە !
مامۆستا چۆن ناوی منی زانی !
بۆچی لە هەمووان بەتەنێ من ؟

ئەمڕۆ دەفرێكی گەورەمان
لە قیمەی (ئەبو عەبدوڵڵا) بۆ نارد
باوكم باشی دەناسێ و
دایكم هەمیشە سەردانی دەكا ..
عەبدولباری برا گەورەم سڵاوی لێ دەكا ..

تكایە پێم مەڵێ
مەریەم بنووسە ..!
چی لەبارەی ژیربێژییەوە دەزانی مەریەم ؟!
ئەمشەو نەچیتە ژوانێ و
چاوەڕێی كەس مەكە !
پێش سپێدە و دوای سپێدە
كەس نایێ
كەس سەرەڕۆیی ناكا
لە سنوور بدا ،
لە سەگی برسی دەترسن
كەس بۆ تۆ ناپەڕێتەوە
بمێنەوە مەریەم !
بەخۆ و بیروڕا ماندووەكانت .

تكایە دەستم لێ مەدە !
كە مەلا بانگی دا
دەستم لێ مەدە !

لە گەرمای بەتینی خۆم لێت دەترسم
هەناسەم ،
كە پەپولەی ڕۆژێ بەرز دەكاتەوە
لە (فەهرنایت)ێدا

کەس لە گەرمان نامرێ
لێتۆژ لێم دەپرسێ
ناوت چییە ؟
چ کارەی ؟
بیر لەچی دەکەیەوە ؟
پێش بانگی بەیانیی ڕابردوو لە کوێ بووی ؟
که سەرمەستیی دێ
هاوار دەکەی ؟
تەئیدی جیابوونەوە دەکەی ؟
کەڵوەکەت چییە ؟
کام خواردنت لا پەسندە ؟
پاش ڕۆژهەڵاتن دەنوی ؟
دڵداری دەکەی ؟

تکایە
لێم مەپرسە !
حەزم لە چییە ؟
لێتۆژ وەك زنجیرە دراماكانی توركی
ئەوانەم پێ دەڵێ ..

بمبە و
لەسەر بەردێك لە کەنداو
لە خاچم بدە !
من کەس ماچی نەکردووم
هیچ ژنێکیش حەزی لێ نەکردووم و
هەرگیز لای لە جەستەم نەکردووەتەوە ..
جارێك خۆشویستووە
ڕەش وەك
چاوه خەمباره‌كانی تۆ
نەرم وەك سكت
گەرم
زۆر گەرم
تژی خەم
وەکو دڵم
بە شكایەت ،
گریاو
وەك گومبەزەكانی کووفە

لێ ئاسان
وەك گوڵێكى ساويلكە .

(*)عەلا ئەلع□بادى : شاعيرێكى عێراقييە ، ساڵى 1951 لە شارى نەجەف لە دايك بووە ، زياتر لە بەغدا نيشتەجێ بووە و هەر لەوێش خوێندوو□يتى ..

- بۆ دەقى شيعرەكە بڕوانە : http://www.alebady.com/category/%d8%a7%d9%84%d8%b9%d9%84%d8%a7%d8%a6%d9%8a%d8%a7%d8%aa/%d8%a7%d9%84%d8%b4%d8%b9%d8%b1-%d8%a7%d9%84%d8%ad%d8%b1-%d8%a7%d9%84%d8%b9%d9%84%d8%a7%d8%a6%d9%8a%d8%a7%d8%

دەنگێك بانگم دەكات.. شيعرى ستار ئەحمەد

لەدەنگى باراندا …
هەنسكى گوڵ و
ديدەنيى تۆو
ورشەى گريان
كۆمدەك□ نەوە
كەشيعرێك لەدڵما دەزێ
عەشقێك ..
لەتيلەى جوانيتا دەمنێژێ
بەرۆخى بوونا شۆڕدەبمەوە
لەو□ تەى دەتناسم
تۆو شيعر زامێكن
لەهەناوما كاڵ نابنەوە
دەنگێك لەناخما
بانگم دەكات
دەنگێك

شنەی باو
نیگاری تۆی
بەهەناسەو
تاسەکانت گرێداوە
دەمکات بە تۆ
بەدڵ□ پەو
فرمێسکی چاوەکانت و
بەهۆنراوە
بۆیە وشەیەك سەربڕن
کەرتە شاخێك بەلادا دێ
پەنجەکانم
سەراپای لەش و
جەرگ و رۆحم
لێوان لێون
لەخوێنی نیشتمان و
بۆنی کوژرانی تۆیان لێوە دێ
من تژیم لەعەشق
شەوان زیکرو فیکرت
دەمکەنە دەفێکی شەهید
تەجەللای مەرگەساتێك
بەرەو پەرستگای دەرونت
دەمخەنە باڵ
بەرز دەفڕم
لەشارێکی گۆڕ قەرەجا
دەبمە ئاڵای کێلی خۆم و
لەهەناوتا
وڵا تێك لەکاغەز پێك دەهێنم
کەبیر لەدووریت دەکەمەوە
توانەوە دەمخاتە دیدەی دڵۆپێکەوە
نیگای باران رامدەژێنێ
نەئەو□ تا ل□ بۆتەی خوێنم دەربچی
نەلە پێکی شیعرێکی ئاڵا
جێگەی لاشەی سەربڕاوم دەکە یته‌وه

ستار ئەحمەد

•